

SAMLING
AF
ÆGYPTISKE
OG
ROMERSKE
OLDSAGER

UDGIVET
VED
IOHANNES WIEDEWELT

I . DEEL

KIØBENHAVN MDCCLXXXVI

D E R E S

KONGELIGE HÖIHED

K R O N P R I N D S E N

UNDERDANIGST

T I L E G N E T.

Siden Konster og Videnskaber i det fiortende Aarhundrede bekom nyt Liv, og Lyset igien udbredte sig over endeel Nationer, bleve Alderdommens Levninger en vigtig Kilde for den lærde Verden, og Tidens ældste Kunstverker fikkre Vidner om Menneskenes Opfindelser og Handlinger. Alle polerede Nationer famlede faadanne Minder, og kappedes om at giøre dem Verden bekiendte. Hos os findes og adskilligt af det Slags, faavel udi det Kongelige Konstkammer som andensteds; men faadant er ikke noksom bekiendt, da deraf hidindtil ei nogen fuldstændig Samling udi Kobberstik og beskrevet eller oplyst ved Trykken er udgivet. Mit Önske er derfor herudi at kunne aabne en Vei. Dertil har Eieren af denne Samling, Hans Excellence Herr Geheimeraad HOEGH GULDBERG, havt den særdeles Godhed at laane mig til Aftegning disse, som her meddeles.

Kobberstikkernes Størrelse er aldeles overensstemmende med Originalernes. Alle disse ere støbte af Metal, som er meer eller mindre Kobber- og Mesfingartig, nogle faa Stykker undtagne, som paa behøriges Steder ere anmeldte, og ethvert Billede viser sig fra samme Side som Tingen er in Natura, hvilket udi adskillige antiquariske Verker ikke er iagttaget, hvorved ofte forvoldes ulige Meninger. Mueligste Flid er an-

vendt, for at vise alting i sit rette Lys. Intet er tilsat eller forbedret, og Originalernes Feil ere beholdte i Tegningerne. Saaledes kræve Kiendere med rette at see dem, og denne Fordring har jeg umaget mig for at fyldestgjøre. En kort Henviisning til Alderdommen og Oplysning af samme er ethvert Stykke tilføiet, og derhos saadanne Verker anførte, hvor Kobberne findes at være nogenledes tilforladelige, derimod andre forbigaaede, saafom GRONOVII og flere deslige Auctors, hos hvilke Alderdommens ypperligste og vigtigste Kunstverker i Tegning og Kobberstik ere jammerligen mishandlede.

Af græske Minder findes ingen i denne Deel, men en ønskelig Udfigt spaaer mig og at komme saadanne i Möde, og derved at træffe Leilighed til endnu mere at giennemvandre Alderdommen. Skulde noget Billede maaskee synes at være uanstændigt, vilde man behage at vende Bladet om, og tilskrive de Gamle, hvad som sees af det Slags. Oldkiendere ville have alt, og derfor er det Aftegnerses Pligt at være troe. Finder denne første Deel Bifald, er mit Önske opnaaet, som gaaer derhen, at fortsætte det videre.

ÆGYPTISKE.

TAB. I.

ISIS.

Det er bekendt, at *Isis* har været regierende Dronning i Ægypten. Hendes Gravsted skal, som nogle sige, være i Memphis, men andre troe det at være paa en Øe i Nilen, beliggende ved Biergene Phyles, der skille Æthiopien fra Ægypten. Ved Nyfa ('), som laae under Bierget Messogis i det faste Land af Jonien, stod en Støtte med følgende indhugne Skrift ('): "Jeg er *Isis*, Drottning over dette hele Land. Jeg " er oplært af Mercurius, ingen kan udslætte mine Love. Jeg er Saturni den yngste " Guds ældste Datter, Søster og Hustru til Kong *Osiris*. Jeg er den første, der har " lært Menneskene at nyde Jordens Frugter, og er Moder til Kong *Horus*. Jeg staaer " op med Hundestiernen, og det er ved mig at Bubastos er bygget! Fryd dig, ah! " fryd dig, Ægypten! at du har givet mig Die." Efter hendes Død er hun bleven æret og dyrket som Gudinde. Udi hendes Tempel i Sais skal være funden denne Indskrift ('): "Jeg er alt hvad som har været, som er og som bliver; ingen Dødelig " har endnu blotet mit Ansigt." *Lucius Apulejus* (') lader denne Gudinde selv tale faaledes: "Jeg er Moder til alle Ting, Beherskerinde over Elementerne, Tidens " Kilde, den Mægtigste af Guderne, Dronning over de underjordiske Aander, den " Ypperste af Himlenes Indvaanere. Ved mig forestilles alle Guder og Gudinder. " Efter eget Behag styrer jeg de glimrende himmelske Hvelvinger, Havets nyttige " Vinde og Helvedes angstfulde Sukke. Jeg er den eneste Guddom, som ares over " hele Verdens Bygning under mange Dannelser, ved forskiellige Skikke og under " foranderlige Navne. Phrygierne kalde mig Gudernes Moder, den Pessinuntiske " Dronning; Athenienserne den Cecropienfiske Minerva; Indvaanerne paa Cypren den " Paphoiske Venus; Cretanienferne den Dikrynnaiske Diane; Sicilianerne, som tale tre " Tungemaal, den Stygienfiske Proserpina; Eleusenferne den ældste Gudinde Ceres! " Andre kalde mig Juno, andre Bellona, andre Hecate, nogle kalde mig og den Rha-

” mnuuske Nemefis. De östlige Æthiopier, det Arianiske Folk og de Viise udi Egypten, ære mig med rette Skikke og kalde mig ved mit sande Navn Dronning *Isis*. ”

Om denne Gudindes Dyrkelse maae fikkert iblant de Hieroglyphiske Figurer, som sees paa Levningerne af hendes Templer i Ægypten (?), megen Oplysning kunde findes; ønskeligt var det altsaa, deraf at have tydelige og udførte Tegninger. Ikke allene i Ægypten, men og i Grækenland var hendes Tempel et af de allerhelligste (?); aarligen blev der holdt Market og stor Høitid. Romerne fatte sig i Begyndelsen imod hendes Dyrkelses Indførelse hos sig. Snart var den antaget, snart forkastet, men under Keiserernes Regjering blev samme høitideligen udi deres hele Rige indført; thi i Augusti Tid skal hun allerede have havt sit Tempel i Rom (?). Et Mindestegn, fundet ved Alicante (?), vidner om hende i Spanien. Af Indskrifter og Mynter, opdagede i Flandern, ved Nimes og ved Soissons, synes hendes Dyrkelse og at have været bekendt i Frankerige (?). Merkelige ere ellers de Amindelses-Tegn af Apis-Billeder, Frøer og Scarabeer, der bleve fundne Aar 1653 udi Kong *Chilberichs* Gravsted (?). Hvorvidt hendes Dyrkelse kan have strakt sig i Tydskland, har *Abbé Fonteny* vidtløftigen afhandlet i Anledning af de Ord hos *Tacitus*: ”*Pars Suevorum & Isidi sacrificat*,” og ligesaa om hendes Navns Erindring under et Skibs Skikkelse (?). Spor deraf i Norden ere uviste (?) og endnu uvissere, hvad Vei det dermed har taget til China (?).

Af denne Gudindes Billeder findes mange, men bevingede som dette, haves af Metal eller Stene, hidindtil bekendt, næsten ikke Mage. Det eneste blant Alderdommens Levninger, dette nærmest ligner, har tilhørt Præsident *Bon*, og sees hos *Montfaucon* (?). Næsten i samme Stilling, som nu anførte *Boniske*, er denne *Isis*, undtagen at den venstre Arm og Vinge er mere bøiet mod Livet. Med Hornene paa Hovedet (?), og den der imellem indfluttede Globus er hun ofte prydet. Nogle udtyste denne Globus paa det symboliske Æg, som de allerældste Ægypter tilegnede Cneph eller Knuphis (?), der udi Syene i Thebais havde et Tempel (?). Fuglen paa Hovedet kunde være den udi Ægypten hellige Høg, men efter Dannelsen synes det snarere at være den Numidiske Høne. En Ibis, som man og kunde holde for at det var, er det ikke; thi dens Skikkelse nærmer sig en Storks. For at vise det tydeligen, er det tegnet saavel for fra som fra Siden.

Fra Konstens Side betragtet, kan dette ikke henføres til Ægyptens ældste Tider; thi den Afrikaniske Karakter, der udmerker de første Ægyptiske Billeder, er udi dette noget sammenblandet med den græske Smag. Ikke til en ældre Tid end den første Ptolomæi kan dette altsaa henregnes, da et Glimt af de græske Skönheder begyndte at bestraaile Nilens Bredder; thi fra den Tid af have Ægypterne først gjort

Begyn-

Begyndelse med at afvige noget lidet fra deres Forfædres Stivhed i Konsten; dog ikkun allene i enkelte Dele. I det Hele blev det Stive og Haarde dem arveligt, og under Arabernes Herredømme forfaldt de til et nyt Barbarie.

Da nu saaledes nogenlunde er gortgjort, at til dette bevingede Isis-Billede iblant Alderdommens Levninger næsten ikke findes Mage; er det billigt at gjøre Rede for den øvrige anstillede Underføgning. Paa den Isiske Tavle ⁽¹⁾, som indbefatter den hele Ægyptiske Gudelære, sees tvende Fruentimmer-Figurer, der have Vinger, som rekke fra Hofterne indtil langt forud over Fødderne. *Montfaucon* ⁽²⁾ tror det at være Præstinder, og *Grev Caylus* ⁽³⁾ er af samme Mening, i hvorvel *Herodot* ⁽⁴⁾ siger, at ingen Qvinde maatte betiene præsteligt Embede i Ægypten, hvilket *Caylus* ⁽⁵⁾ udyder saaledes, at der ved allene bør fortaaes Givte, men ei Ugivte, som dertil kunde have Adgang; mueligen kan og Skikken derudi siden *Herodots* Tid have forandret sig. En Tegning af en med Vinger bedekket Isis, tagen ud af et gammelt Manuscript, anfører *Winkelmann* ⁽⁶⁾ som et Romersk Arbeid, men Originalen dertil er ubekendt. En anden ⁽⁷⁾ anseer samme Figur at være klædt udi en af Fier sammenfat Kiortel; derimod findes paa en Agat-Onyx af høieste Alderdom en siddende Figur, omgiordet med Fier, som bedække hendes Fødder ⁽⁸⁾. I de Thebenske Kongers Gravsteder ⁽⁹⁾ sees paa Dekket malet en Figur med udtrakke Vinger, der skiule dens hele Legeme indtil Fødderne. Udi Augustiner-Klosters Bibliothek i Rom giemmes en Mumie ⁽¹⁰⁾, der regnes for at være 2 til 3000 Aar gammel, hvorpaa er malet *Isis* Billede med udtrakke Arme og Vinger, og paa en anden Mumie af høi Alder ⁽¹¹⁾ kiendes ogsaa vingede Figurer. Man veed hvor stor Agr Ægypterne bare for de afdøde Legemer, og hvor stor Pragt og Bekostning der anvendtes paa deres Balsamering ⁽¹²⁾, og er det sikkert, at de derpaa anbragte Forestillinger henhøre til deres Religions-System. Paa en Ægyptisk Maske ⁽¹³⁾, forestillende *Isis*, findes iblant endeel andre Figurer, nogle med forover bøiede Vinger, som og paa en Ægyptisk Amulet udi *Grev Caylus's* Samling ⁽¹⁴⁾, hvilke ere meget overeensstemmende med Cherubimerne udi Salomons Tempel og Propheternes Beskrivelse derover ⁽¹⁵⁾. Det er bekendt, at Salomon byggede Thadmor ⁽¹⁶⁾, nu kaldet Palmyra; mueligen naar det var tilladt at grave og søge iblant Levningerne af denne Stad ⁽¹⁷⁾, at meget til Alderdommens Oplysning endnu maatte findes, endskiönt Staden, siden Nebukadnezors første Ödeleggelse, har været mange Forandringer underkastet. Paa Mynter, baade Sicilianiske ⁽¹⁸⁾ og Maltesiske ⁽¹⁹⁾, forekommer *Isis* ofte med Vinger; men paa den senere i Rom Aar 1709 fundne Isiske Marmor-Tavle ⁽²⁰⁾ sees ikke vingede Figurer. Vel findes paa endeel Abraxas vingede Afbildninger; men som det Slags henhøre til Ægypternes senere Tider, og den største Deel deraf ere blotte fantastiske Sammenfatninger af Gnostikkerne og Basilidianerne, som meget svermede i det andet og tredie Aarhundrede, kan de ikke her komme i Betragtning.

I øvrigt har Tiden levnet os mange Billeder og Handlinger af denne Gudinde. Capitoliet i Rom ⁽¹⁾ gemmer endeel ypperlige Isis-Billeder, hvoriblant nogle ere Romersk-Arbeid fra Keiser Hadrians Tider. Nogle af de ældste deriblant af Granit og Basalt, menes at være af dem, som *Salustius*, der i *Julii Cæsaris* Tid foretog Stadtholderaskabet over Numidien, lod bortføre fra Ægypten. Et vel bevaret Billede er i det Barbariske Pallads ⁽²⁾ og et andet i *Girolamo Lottari* Huus ⁽³⁾ af Romersk Arbeid. Paa Medailler findes denne Gudinde i forskellige Handlinger. I stor Pragt, som Beherskerinde over Havet, fremstilles hun paa een af *Julian* Apostat ⁽⁴⁾ med sit Sistrum i Haanden, svævende paa Havets Bølger i en Triumph-Vogn, som bliver trukken af fire Spinxer, havende ved den ene Side Harpocrat med et Overflødheds-Horn, og ved den anden Anubis. Paa en anden af Caracal ⁽⁵⁾ overleverer hun Keiseren Kornax. Paa een af Domitian ⁽⁶⁾ sees hun som Forstænderinde for Søefarten. Som Moder for hele Naturen er hun og forestillet under *Fausina* Billede ⁽⁷⁾. En Mængde skaarne Stene og Mynter, med mere, bære noksom Vidnesbyrd om denne Gudinde ⁽⁸⁾. Hendes festlige Optog, halv forhøiet Romersk Arbeid, er tegnet af *Bartolo* ⁽⁹⁾. Blant de Herculanium fundne Malninger sees en høiidelig Oftring ⁽¹⁰⁾ og hendes Historie, malet i Pompeja, beskriver *Winkelmann* udførlig ⁽¹¹⁾. Endnu anmerkes, at de i Herculanium fundne Malninger ⁽¹²⁾ ere overensstemmende med Figurerne paa den Ifiske Tavle.

Den først anførte Ifiske Tavle er et vigtigt Monument, i Henseende til den Ægyptiske Mythologie. Den første, som har aftegnet og bekendtgjort den i Kobber, er *Æneas Vicus* af Parma. Stikket er udgivet i Venedig 1559, tilegnet Keiser *Ferdinand I*. En anden Udgave er ligeledes udkommen i Venedig af *Giacomo Franco*. *Pignorius*, *Kircher*, *Montfaucon* og *Caylus* have forklaret den. *Georg Herwart de Homburg* har anbragt den udi et Verk, kaldet: *Thesaurus Hieroglyphicorum*. *Jablonski* har og derover udgivet en ny Forklaring.

(1) *Strabo* Lib. XIV.

(2) *Diod. Sic. Lib. I*.

(3) *Plutarch*. de Ifide & Ofiride.

(4) *Metamorph. Lib. XI*.

(5) Norden Voyage d'Egypte Tom. II, Planche 136-144.

Pokok Desc. of thee East Tom. I. p. 21 & 86.

(6) *Pausanias* in Phocis cap. 31.

(7) *Nardini* Roma Antic. L. III. c. 9.

(8) *Montfaucon* Ant. expl. Tom. II. pl. 136.

(9) Relig. de Gaul. p. *Montf.* Tom. II. L. 4. c. 22.
J. P. d'Albenas Ant. de Nîmes, à Lyon 1560.
 fol. pag. 178.

(10) *Chiffet*. Anastas Childerici.

(11) *Memoires de l'Acad. des Inscrip. & belles Lettr.* T. VII. Paris 8vo.

(12) *Arnkjel* Cimbr. Hæbd. Rel. T. I. p. 80.
Ancherjens Herredal p. 302.
Subm om Odin p. 242.
Pontoppidan Danste Atlas T. I. p. 75.

(13) *Kirch.* China illustr. P. III. c. 2.

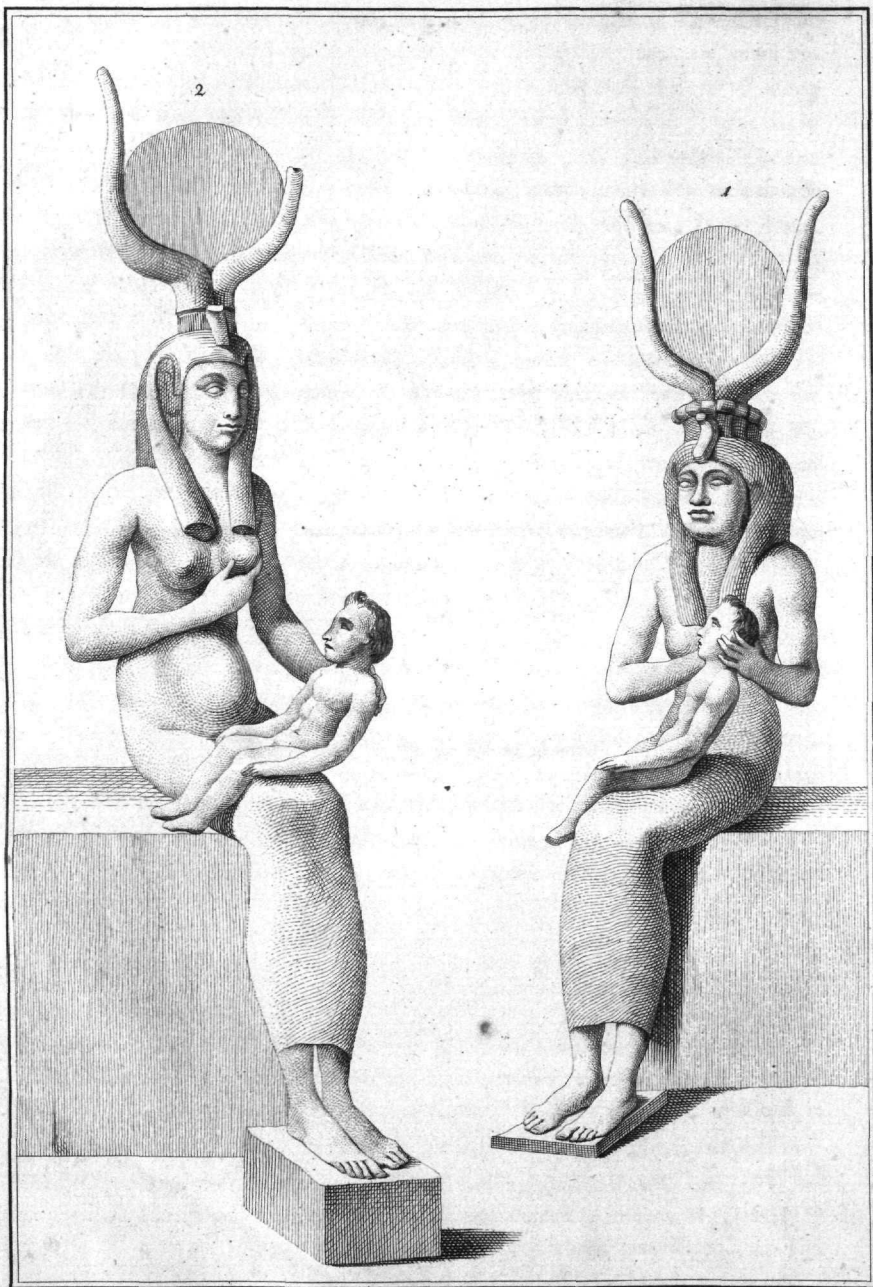
(14) Ant. expl. Suppl. T. II. pl. 38. p. 143.

(15) *Herodot* L. II.

(16) *Plutarch* de Ifid. & Ofirid.

(17) *Strabo* L. XVII.

(18) *Pignori* Mensa Iliaca.

- Arban. Kirch. Oedip. Aegypt. Rom, 1654.*
Tom. III. p. 79.
- (19) *Ant. expl. Tom. II. p. 336.*
- (20) *Recueil d'Ant. Tom. VII. p. 57.*
- (21) *Lib. II.*
- (22) *Recueil d'Ant. Tom. VII. p. 58.*
- (23) *Monum. Antichi inediti T. I. tav. 75. & T. II. p. 100 & 101.*
- (24) *Montf. Ant. expl. Tom. II. p. 291.*
- (25) *Winkelmann Descript. de Pierres gravées du Bar. de Stofch p. 13. No. 50.*
- (26) *Pokok Desc. of thee East T. I. p. 99.*
- (27) *Montf. ant. expl. Suppl. T. II. p. 135.*
- (28) *Caylus T. V. pl. 8.*
- (29) *Hist. de l'Acad. des Inscript. & belles Lettres, à Paris T. XXIII. p. 119.*
- (30) *Begeri Thes. Brand. T. III. p. 402.*
- (31) *Tom. II. pl. 9.*
- (32) *Esaias 6. v. 2., Ezech. I. v. 11. 23.*
- (33) *1 Kong. 8. 19. v. 18., 2 Kronik. 8. v. 4.*
- (34) *Rob. Wood Ruin de Palmyre. Lond. 1753.*
- (35) *Parut & August. Sicil. Numism. part. I. p. 839. & part. III. Tab. 139 & 140.*
- (36) *Motraye Voyages Tom. I. p. 460. pl. 14 n. 13.*
- (37) *Ficoroni Roma Antica. p. 80.*
- (38) *Museum Capitol. Tom. III. Tab. 73. 76. ad 81.*
- (39) *Maffei Raccolta di Statue Antiche e Moderne Tav. 95.*
- (40) *Ibid. Tav. 143.*
- (41) *Medaill. du Cab. de Mr. Faucault.*
- (42) *Angeloni Hist. August. p. 208.*
- (43) *Tristan Comment. Hist. p. 260.*
- (44) *Tristan Comm. Hist. pag. 524.*
- (45) *Museum Florent. T. I. Tab. 55. 57. 58. Begeri Thesaur. Brand. T. I. p. 82. T. II. p. 626, 671. 741. T. III. p. 300. & seqq. Ejusdem Numism. Rom. Tab. 40. No. 23. Mariette Rec. de Pierres gravées T. II. p. 9. og flere andre.*
- (46) *Admiranda Roman. Tab. 16.*
- (47) *Pit. Antich. d'Ercolano Tom. II. Tav. 59. 60.*
- (48) *Geschichte der Kunst Tom. I. Wien 1776. p. 577 & seqq.*
- (49) *Pit. Antich. d'Ercolano Tom. II. p. 263.*

TAB. II.

No. 1.

Isis siddende med sin Søn Orus (*) paa Skiödet. De Kiendetegn, som udmerke den ældste Ægyptiske Stil, sætte dette Billede høit op i Tiden. Rundladent Ansigt, langklövede Öine, hul Næse, breed Mund og tykke Læber, smal over Hosterne, stærke Bryster og flade udveifede Linier i Omridset af det hele, er Charakteren udi Billederne af Konstens Tidsalder, förend *Cambyfes* erobrede Ægypten. Et dette ligt findes hos *Winkelmann* (*), og ligesaa et andet udi Grev *Caylus's* (*) Samling. Skiven imellem Hornene veed man skal betyde Maanens Til- og Aftagelse; Bladene, med hvilke hun er kronet, er en Art af Palmer, som groe almindeligen i Egnen ved Damiata. Ofte findes hun og kronet med forskiellige andre Arter af Planter. (*)

No. 2.

Iſis ligefom foreſtaaende ſynes at ville give ſin Søn *Orus* Die. Dette Billede er ſtift og langſtrækkende, men kan ikke ſættes høiere op i Tiden, end efterat Ægypten kom under perſiſk og ſnarere under græſk Herredømme; endog efter den Tid bløve Gratiernes dem ſtedſe ubekiendte Gudinder.

De ſmaa Prydelſer paa begge Figurer over Panden ere ſaa udflytte, at de med Viſhed ikke kunne beſtemmes; det ene ſynes at kunne være et *Lorus*-Blomſt, det andet noget af den *Numidiſke* Høne.

(*) *Herodot* in Euterpe.

Diod. Sic. Lib. I.

(*) *Mœnum*, Antich. ined. Tom. I. Tav. 73. 74.

(*) *Recueil d'Antiquit.* Tom. I. planch. 4.

(*) *Plûche* Histoire du Ciel. Tom. I. c. 1.

T A B. III.

No. 1.

Denne med ſin Søn *Orus* paa Skiødet ſiddende *Iſis* er af høi Alder og Profil af den ældſte Stil. Hendes venſtre Arm er borte, og af *Orus* er ikkun et Stykke af Kroppen tilbage, derhos er og Opfatſen paa Hovedet afbrudt.

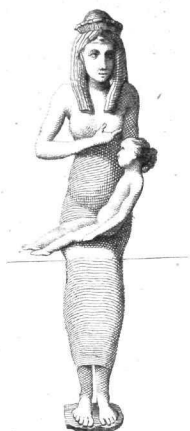
No. 2.

Bedre bevaret er dette, men ei af ſaa høi en Alder, ſom foreſtaaende. Den liden *Orus*, ſom Gudinden har paa Skiødet, er uden mindſte Skade, og hans ſædvanlige Haarlokke paa den høire Side, ſaavel ſom den øvrige Pynt om Halsen, Armene og Benene, meget kiendelig. Næſten intet er fortært af dette Billede, Opfatſen paa Hovedet allene undtagen.

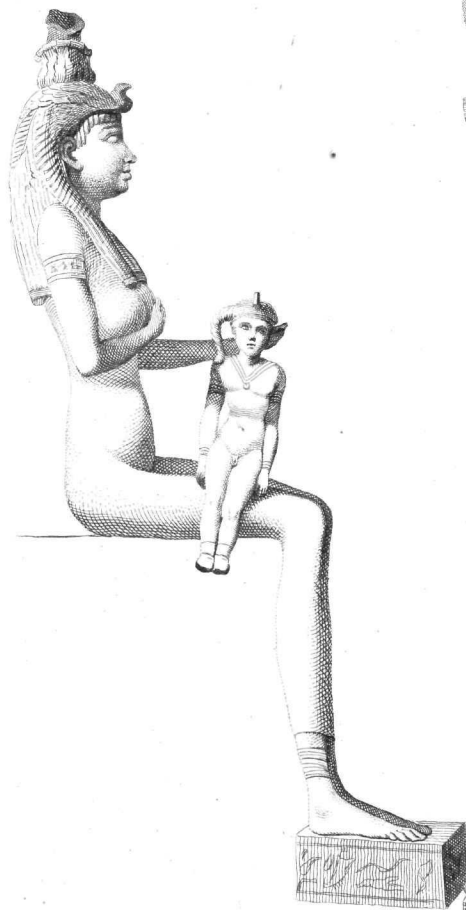
No. 3.

Af ſamme Slags er denne mindre *Iſis*, tegnet fra for til.

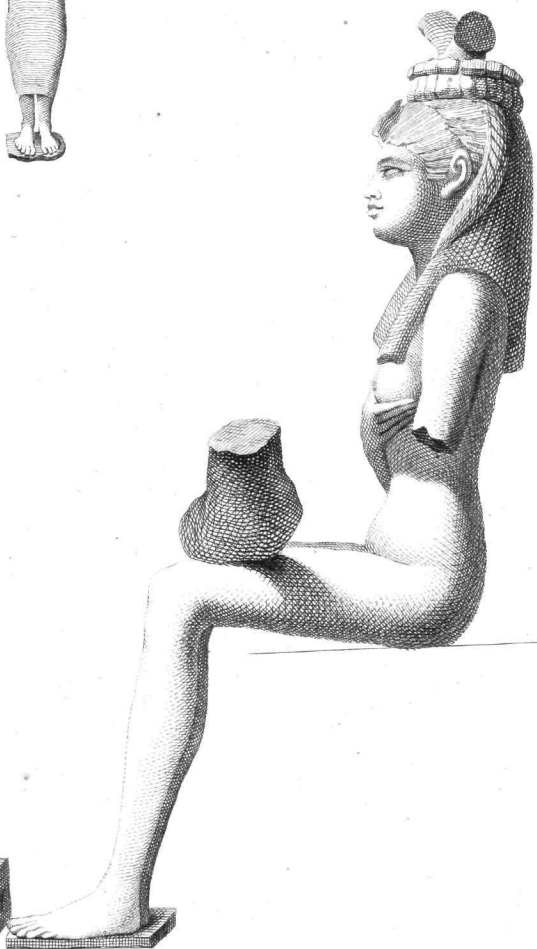
3

2

1

T A B. IV. V.

Intet *Isis*-Billede er mig hidindtil bekiendt, hvorpaa den Numidiske Höne, der ligger paa Hovedet, er saa kiendelig, fuldstændig og udførlig at see som paa dette. Figuren, tegnet bag fra paa Tab. V., viser denne Fugls hele Dannels. Oven paa dens Krone, som er sammensat af Strudsiere, have uden al Tvivl *Isidis* sædvanlige Horn været anbragte. Med lige saa stor Omhu som Haarlokkerne ere lagte i Orden, med samme Flid er og det hele Hovedsmykke udarbejdet. Characteren i Ansigtet er aldeles ikke ægyptisk, men mere græsk. Paaklædningen bestaaer af tvende Kiorter, den underste er en fin Stola, af hvilken det oprullede Ærme tydeligen kiendes paa den venstre Arm, og derover har hun en Palla, hos Grækerne kaldet Peplos, sammenbunden om Overlivet og kastet over den høire Axel. Denne Palla er kantet med Fryndser, som sees kiendeligt paa Tab. V., hvilket ikke var Brug hos de ældste Ægypter.

Herodot (*) anfører vel noget derom, at Ægypterne bare linnede Underklæder med Fryndser, som hængte omkring Benene, kaldet Kasiliris, men ei noget *Isis* Billede af den ældgamle Tidsalder er bekiendt, dermed at være-udstofferet, og aldrig har Ægypterne gjort slige Foldekast paa deres Billeder, som dette har. I den venstre Haand holder hun Levningen af noget, som er afbrudt. Den høire Arm har hun reent mistet.

I övrigt er dette Billede, som bestaaer af en Blanding af den græske og ægyptiske Stil i Konsten efter de Ptolemæers Tider, vel bevaret og et rart Stykke. Da det er ganske overensstemmende med den Maade, Romerne i Keiser *Hadrians* Tider brugte til at afbilde denne Gudinde, nedfattes det allersikkert til den Tid.

Winckelmann (†) anfører en Tegning, som findes i det Vaticanske Bibliothek, gjort efter et Billede af Konstens ældste Stil hos Ægypterne, med den Numidiske Höne paa Hovedet; men da Originalen er liden, har han ladet det tegne i det større, desuden er det ei heller saa fuldstændigt som det nærværende.

(*) Lib. II.

(†) Monum. Ant. Tom. I. Tav. 73. 74. Tom. II. p. 99.

TAB. VI.

OSIRIS.

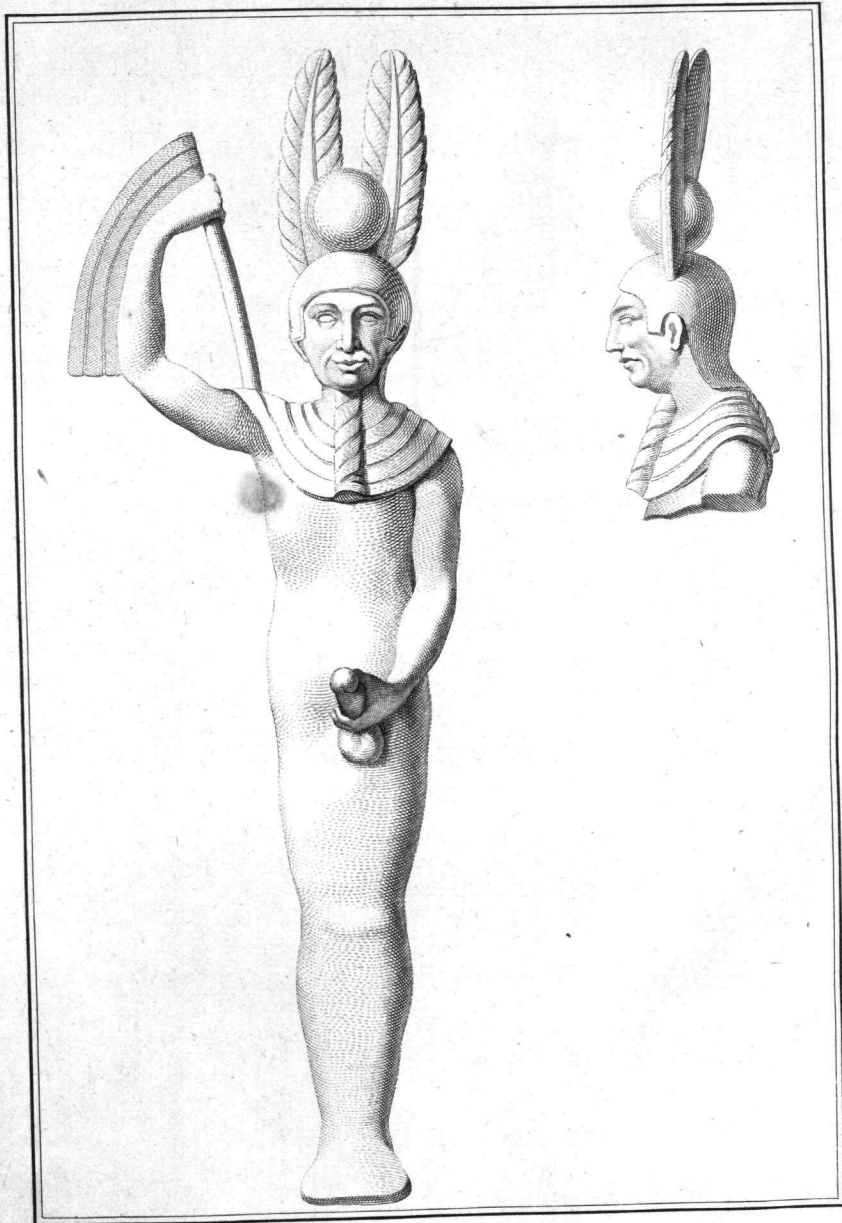
"*Ubique ostenditur simulacrum Osiridis humana specie, recto pene, ob vim gignendi & alendi. At amiculum flammæum, quo imagines ejus velantur, solem exprimit.*" (1)
 Dette Billede er ganske overensstemmende med denne Auctor, og figter til *Osiridis* Avlings- og Nærings-Kraft. Desuden er det og bekjendt, at Ægypterne dyrkede og paakaldte Solen og Maanen som de største og ypperligste Planeter, under Navn af *Osiris* og *Isis* (2). Antaget for Solens Billede, kan den Svøbe, han støtter imod den høire Axel, tilkiendegive, at han dermed vilde opmuntre Hestene til at løbe hastigere. (3). Globus og Fierfmykket paa Hovedet er denne Guds sædvanlige Merke, som og den under Hagen til Prydelse synlige Planter, Persia. Et Billede som dette findes udi Grev *Caylus's* Samling (4). Merkelig er og den Handling med *Osiridis* Dyrkelse paa en Vase sammesteds (5). Om Følgerne af denne Dyrkelse udlader Propheeten (6) sig i en Klage over Samaria's og Jerusalems store Afguderie. Foruden Billedet i sig selv er, for at give en tydelig Udfigt af Opsætten paa Hovedet, Overdelen af samme udført i Profil.

(1) *Plutarch*, de Isid. & Osir. c. 60.(4) *Recueil d' Ant.* Tom. VI. Pl. 2.(2) *Diod. Sic.* Lib. I.(5) *Tom.* VI. Pl. 15.(3) *Plüschs* Hist. du Ciel Tom. I. c. 2.(6) *Ezechiel* Cap. 23.

TAB. VII.

No. 1.

Disse som Mumier indföbte Billeder henlagde Ægypterne ofte i Gravstederne hos de Afdøde. Nogle deraf forestille *Isis*, andre *Osiris*. Dette synes at være et *Osiridis* Billede, dog af den senere Tidsalder. Det er tegnet fra to Sider, for at vise de Hieroglyphiske Tegn, som derpaa findes. Man veed, at Hieroglypherne ere af forskiellige Slags, og bestaae dels af Bogstaver, dels af Billeder. Disse ligne nogenledes de Tegn, med hvilke Planeter, Dage, Uger o. s. v. sædvanligen betegnes.

No. 2.

Af samme Slags som næstforegaaende er dette indföbte *Iſis* Billede.

No. 3.

S E R A P I S.

Denne Guds Dyrkelse ſkal fört ved den förfte Ptolemæi Tid være indfört i Ægypten ⁽¹⁾. Dette er og troligt, efterdi *Herodot* ⁽²⁾, ſom ellers vidtlöftigen taler om den Ægyptiſke Religion, ingenſteds nævner *Serapis*; og han ei heller findes afbilder paa de äldſte Ægyptiſke Mindesmerker eller den Iſiske Tavle. Denne Gud ſkal have været i förſte Anſeelse og dyrket i Keiſer *Antonins* Tid. Dette Billede er, ſom han ſædvanligen foreſtilles ⁽³⁾, indhyllet fra Hovedet indtil Födderne, og omviklet med en Slange. Mythologiſterne hentyde Omviklingen paa Solens Omløb. Hovedet er omgivet med Straaler, og oven paa ſees noget af det ham tilegnede Modium ⁽⁴⁾. Under tiden tages *Serapis*, Jupiter og Pluto for en og den ſamme, vel og for *Æſculapius*. Paa græſke Mynter findes det ofte. *Ælian* anförer adſkilligt til Beviis, at *Serapis* har helbredet Syge. Mange Tegn til, at Löfter (*Vota*) ere denne Gud helligede, opviſer Alderdommen. Her er han tegnet fra to Sider, for at viſe Slangens hele Omvikling.

⁽¹⁾ *Macrob.* Saturn. Lib. I. c. 7. p. 179.
Clem. Alexandr.

⁽²⁾ *Montfauc.* ant. expl. Suppl. Tom. II. Pl. 42.

⁽⁴⁾ Dette Maal holdt noget over $\frac{1}{2}$ Skieppe.

⁽³⁾ Lib. II.

T A B. VIII.

No. 1.

H A R P O C R A T E S.

Denne Taushedens Gud, Broder til *Orus*, ſees i en ſtilleſtaaende bydende Stilling, med det venſtre Been ſat forud, hvilket tydeligſt kan ſees af Tegningen i Profil. Han holder Fingeren for Munden, og viſer dermed, hvor vigtigt det er at være taus, naar behöves. Hans Billede ſtod paa adſkillige Steder ved Indgangen af mange Templer, for derved at tilkiendegive en ſtiltiende Lydighed mod Guderne og Helligdommen. Dette Billede er ganske ubeſkadiget, vel bevaret og tillige af en vakker ung Proportion.

I mange Samlinger findes *Harpocrates*, men ikke ofte som denne med et Slags Hue paa, lig en Mitra. Den Pynt, der sees paa Huen, mener Grev *Caylus* at være den Frugt *Colocasia* (?). Om den Zirat, som ved den høire Side hænger ud igiennem Huen, gives forskellige Meninger. Det troligste er, at det maae være en indflettet Haarlok. Det er bekendt, at *Osiris*, *Orus*, *Harpocrates* og Solen i det Ægyptiske Religions-System var en og den samme (?). *Macrob* (?) beretter: "at naar Ægypterne helligede Solen et Billede, forestillede de det med raged Hoved, undtagen paa den høire Side, hvor noget af Haaret blev tilføye. Den tilbageblevne Deel af Haarret skulde betyde, at Solen paa en og den samme Tid aldrig kunde være synlig over hele Jordkloden. De afskaarne Haar, hvoraf ikkun Rødderne bleve tilbage, betegnede, at dette Dagens Lys, efterat have forladt vor Horizont, havde Magt igien at fremkomme." Nok er det, at *Macrob* herved bestyrker Meningen, at den ved *Harpocrats* Hoved hængende Zirat maae være en sammenflettet Haarlok. En *Harpocrates* med raged Hoved og nedhængende Haarlokke paa den høire Side findes i den Stofschiske Samling (?). Efter en almindelig Overtroe ansaae Ægypterne det for noget helligt, at have Hovedet paa den ene Side skaldet, og paa den anden begroet med Haar (?).

No. 2.

Denne paa en Lotus (?) *) siddende *Harpocrates* (?) er af det Slags Billeder, der have været heftede som en Knap paa et Haandgreb eller og paa Enden af det Slags Stokke eller Sceptere, Ægypterne brugte at bære i Hænderne i deres hellige Optøge, som sees paa den Ifiske Tavle og andre Mindesmerker. Han holder i den venstre Arm et Frugthorn. Æmnet er Ægyptisk, men Arbeidet Hetrurisk. Grakerne have og forestillet *Harpocrates* som et Barn (?).

No. 3.

Den Stilling og Ligevægt, hvori dette Billede staaer, nærmer sig meget den Ægyptiske Maade. Man troer derfor at kunne sætte det i denne Klasse, endskiønt det ligner noget det Hetruriske Arbeid. Det er i øvrigt saa stærkt fortæret af Spansk-grønt, at de fine Dele ere ukiendelige. Formodentlig har denne Figur havt noget at bære i Hænderne, som skulde bruges enten i et Optog eller og en Opvartning ved en Ofring.

No. 4.

En ligedannet Vanskabning, som denne, findes hos *Anastasius Kircherus* (?) og i Grev *Caylus's* Samling (?). Begge ere af den Mening, at det har været brugt til at

at bæres om Halsen som en Amulet, eller og til at ophænges i et Tempel, som et *Ex-Voto*. De slutte det af et lidet Hul, som disse Billeder have oven i Hovedet, hvilket i øvrigt er ganske glat. Denne vor Dværg eller Krøbling er derimod særdeles mærkelig ved en Frøe, som ligger paa Hovedet, og, naar man ikke nøie gav Agt, i en Hast kunde ansees for en Scarabee eller Skarnbasse. Imidlertid lader den egentlige Hensigt med dette Billede sig ikke med Vished bestemme. De Lærde ansee det for en Ægyptisk Under- eller Halv-Gud, dog uden at kunne angive Navnet.

No. 5.

Jeg tvivler næsten om denne lemlæstede Figur er Ægyptisk Arbeid. Den foranstaaende har foranlediget mig til at føre den herhid. Henregnes kan den maa- skee iblant Trodsfæt af et Bacchanalisk Optog, eller og være en af de Dværg, som vare meger almindelige hos Romerne, især i Keisernes Tider, hvorom *Seneca*, *Quintilian*, *Herodian*, *Sveton* og flere tale paa adskillige Steder. I Ægypten og Syrien i Sarde- lished bleve saadanne Dværg opdragne, ja man veed, at det gik saa vidt dermed, at de endog betiente sig af Malkiner for at tvinge Naturen i sin Vext og giøre Børn til Dværg (*). Romerne brugte og saadanne latterlige Personer i deres offendige Lege, som egentligen skeete, for at vise det Modfatte af de velskabte *Athleter*. Imidlertid bør af Alderdommens Levninger intet forkoinme, som i Tiden maa skee kan blive bedre oplyst. Det ene Minde hjælper til at forklare det andet.

(*) Recueil d'Ant. Tom. IV. Pl. 6.

(2) Cuper Lib. in Harpocr. pag. 32.

(3) Saturn. Lib. I. C. 21.

(4) Winckelmann Mon. inediti Tom. I. Tav. 77.
Tom. II. pag. 101.

Winckelmann Descript. de pierres gravées du
Bar. de Stosch pag. 20. Num. 81.

(5) Herod. L. II.

(6) En Afbildning af denne Plante findes i *Plurbes*
Histoire du Ciel Tom. I. pag. 78.

(*) Denne Frugt kaldes hos *Dapper*, i hans Be-
schreibung des Africæ pag. 74, Rundkraut,
men af andre den Ægyptiske Lillie, og skal
have en Smag som Dadler.

(7) Herod. L. IV.

(8) Caylus Recueil d'Ant. Tom. I. Pl. 45.

(9) Oedipus Ægyptiacus Tom. III. pag. 522.

(10) Recueil d'Ant. Tom. I. Pl. 5.

(11) Longin Traité du sublime, à Geneve 1612.
Sect. 39. p. 151.

 TAB. IX.

No. 1.

EN ÆGYPTISK PRÆSTINDE.

Stil, Charakter, Contour og Arbeidsmaaden i dette Billede, er af en temmelig høi Alder, og det er tillige rart, fordi det har den robankede Vase paa Hovedet. Et Ægyptisk Præste-Billede, fundet paa Öen Cypern, sees næsten med samme Slags Opfats paa Hovedet (*). I övrigt er denne Finding Oldkiendere vigtig.

No. 2.

EN ÆGYPTISK PRÆST.

Ikke af senere Tidsalder er Arbeidet paa dette Billede. Oldkiendere ere ikke enige med hinanden, om denne Art af Billeder skal være *Osiris* eller en af hans Præster. Med Svöben i Haanden findes der ofte saa vel af det ene som af det andet Slags. *Herodot* siger (*) "imedens Slagtofferet brændte, pidskede Præsterne sig." De mange Forandringer af Opfater eller Prydelser paa Hovederne, bemerke uden Tvivl deres forskiellige Rang og Værdighed, eller og til hvilken Gudsdyrkelse de vare bestemte. I den venstre Haand holder denne en Spaamands Kiep. I Papremis stode endeel af Præsterne omkring Gudens Billede, og en anden Deel ved Indgangen til Templet med Træ Köller i Haanden, for at forsvare dette Billede, naar det skulde forflyttes til et andet Kapel (*).

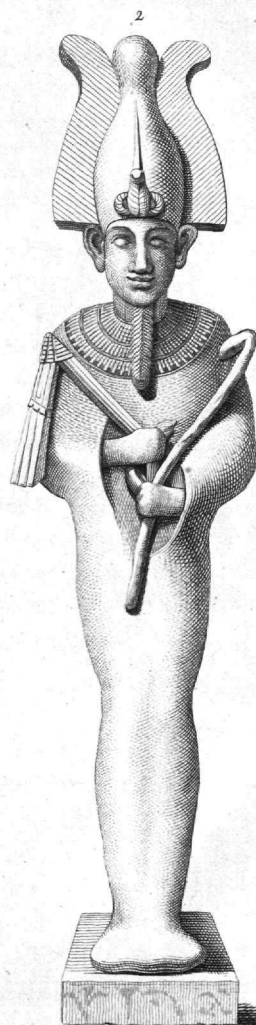
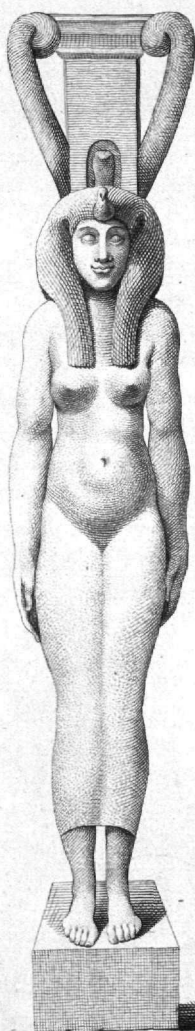
(*) *Caylus* Recueil d'Ant. Tom. VI. pl. 17.(*) *Herod.* L. II.

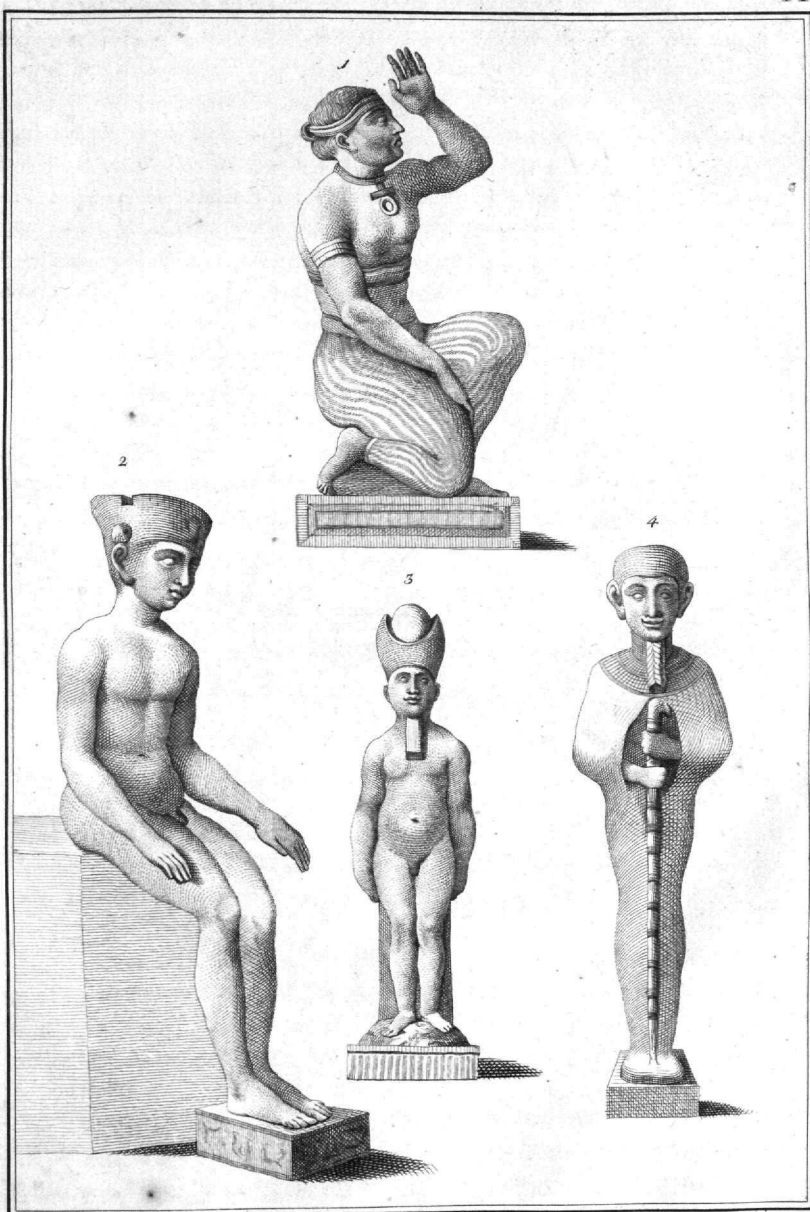
(*) L. II.

 TAB. X.

No. 1.

Et Billede, meget overensstemmende med dette, findes udi Grev *Caylus's* Samling (*). Det forestiller ligeledes et Fruentimmer i en tilbedende Stilling; men Bevægelsen med den venstre Arm paa vor er forskiellig, saasom det opløfter Armen med en ærefuld Mine, og i en hellig Følelse synes at anraabe Solens Lys (*). Den hos Grev *Caylus* holder den venstre Haands Fingre paa Hovedet.

I en Haft kunde man antage dette for en Ægyptisk Præst; men da man veed, at disse bestandigen maatte rage deres Hoveder og hele Legemer (?); og derhos ikkun bare en linned Kiortel og Skoe af den Plante Papyrus; thi andre Klæder og Skoe maatte de ikke bruge; saa kan det ei forholde sig saa, men snarere være et Fruentimmer; hvilket og vil blive klart af det efterfølgende. Paa alle Ægyptiske Mindesmerker sees Fruentimmeret stedse med et Slags Skiörter af tynd finfoldet stribet Tøi, der rekke lige ned til Fødderne, ligesom paa denne Figur, hvorimod Mændenes Skierffer rakte neppe til Knæene. Tilmed sees og temmelig tydeligen, at Charakteren i den hele Figur udmerker en aldrende Qvinde. Ellers har denne Figur Haaret ombundet med et Baand, som dog er stridigt med *Herodots* Beretning og de ældste Mindesmerker. I øvrigt er det vist, at Forestillingen i dette Billede henhører til deres Gudsdyrkelse; thi andre Handlinger end disse og saadanne, som skete til deres Regenters Erindring, afbildede Ægypterne ikke. Om Halsen hænger det hos dem saa ofte brugelige Tau. At hun har ladet den ventre Haand falde ned imod Knæet, var ogsaa et Ærbødigheds-Tegn hos Ægypterne (?). I dette Billede er desuden megen Udtryk og Handling. Soklen, hvorpaa det sidder, er støbt med Figuren.

No. 2.

Blant Oldkienderne er *Grev Caylus* af den Mening, at dette skal forestille *Orus* (?), en Søn af *Osiris* og *Ifis*; men det Slags Hue, han har paa Hovedet, giver mig Anledning at sætte det blant Præsterne, især da det stemmer meget overens med andre af den Art paa Mindesmerkerne.

No. 3.

Enhver Gud hos Ægypterne havde sine egne Præster, hvoraf een var den ypperste (?). Deres Mindesmerker vise deraf mange Billeder med adskillige foranderlige Opfatser paa Hovederne, hvorhos og stedse er synligt, at de ere ragede. Hvad Slags Præst dette lidet Billede skal forestille, lader sig ikke tilforladeligen bestemme.

I *Grev Caylus's* Samling (?) findes et næsten dette ligt, hvilket indflutes i et lidet Tabernakel eller Alterskab, der bæres af en anden Figur, som er passende med *Herodots* Beretning (?), naar han taler om Skikkene ved Gudernes Tieneste i Papremis, at de i saadanne smaa Alterskåbe bære deres Guder fra et Tempel til et andet.

Men som dette lidet Billede ikke er af Ægypternes ældste Tiders Arbeid, kan det og være en Blanding saavel af Ægyptisk som Persisk Brug. I Övre-Ægypten ved Ruinerne af Staden Babain (?) findes i en Klippe (16) indhugget, i halv forhøiet Arbeid,

en Oftring til Solen, hvorpaa sees Præster med tilspidsede Huer. Vist er det, at Perferne i lang Tid dyrkede allene Solen og havde Affkye for Billeder, ligesom de og ikke heller havde eller brugte Templer; men da de Persiske og Ægyptiske Skikke blandede sig med hinanden, bleve Billeder dem hellige.

Bekjendt er det, at den i Ægypten ærede Tyr Apis efter visse Aars Forløb blev druknet, samt at en anden igjen maatte søges, og at det Slags Præster, som indviede den ny, bare Diademer eller en Art af Petase paa Hovedet. Der eneeste som dette Billede synes at kunne have været brugt til, er, at det, ligesom hint hos *Caylus*, har staaet i et Alterskab, for at ombæres til sin Tid, hvilket og bestrykes derved, at Pladen og Klodsen, hvorpaa Figuren staaer og støtter sig, er med samme af een Støbning. Imidlertid er Stilen og Arbeidsmaaden af senere Tid.

No. 4.

Naar Solens Fæst blev helligholdt i Ægypten, tillagtes den en Stav, som et Middel at støtte sig ved i dens Aftagelse. Dette beretter *Plutarc* i hans Skrift *de Iside & Osiride*, med disse Ord: "*Vigesima secunda die mensis Phaepbi post æquinoctium autumale festum diem celebrant, tum solis baculos natos dicentes, quo innuunt, veluti fulcro & roboratione Solem jam indigere, qui inclinatus cum jam a nobis per obliquum ferri incipit, & caloris & luminis aliquam sit passus diminutionem,*" og deraf er det da klart, at dette Billede maae være een af *Osiridis* Præster, som med begge Hænderne støtter sig paa en Stok. Oven paa Stokken er et Fuglehoved. Man veed hvor hellig Högen og flere Fugle vare agtede i Ægypten.

(¹) Tom. VI. pl. 7.

(²) *Diod. Sic. Lib. I.*

(³) *Herodot. L. II.*

(⁴) Ejusdem L. *ibid.*

(⁵) *Recueil d'Ant. Tom. IV. p. 12. pl. 4.*

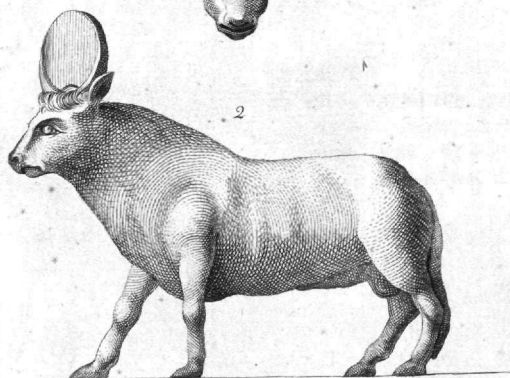
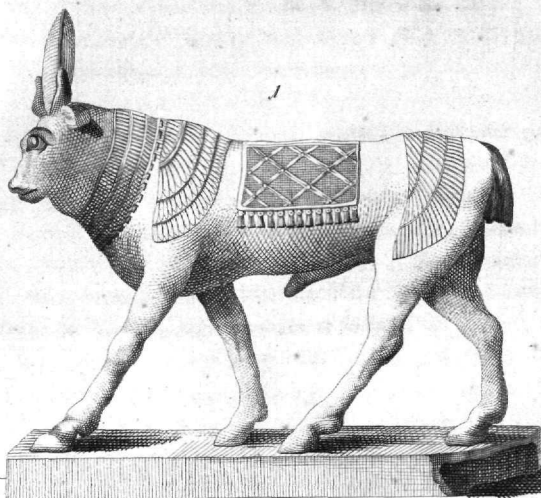
(⁶) *Herod. L. II.*

(⁷) Tom. VI. p. 36. pl. 13.

(⁸) Lib. II.

(⁹) Denne Stad har efter et Kort af Mr. *d'Anville* over Ægypten, udkommet 1765, ligget paa 28 Grader 5 Minuter Norder Brede.

(¹⁰) *Montf. Supplem. Tom. II. p. 173. Planche I. après la pl. 51.*

T A B. XI.

No. 1.

A P I S.

En Tyr, som blev dyrket over hele Ægypten, og havde sit Opholdssted i det for den oprettede prægtige Tempel i Memphis. Af de Merker, Apis skulde have, sees adskillige paa denne Figur. Endeel af de gamle Skribentere, deriblant *Herodot*, *Diodor*, *Strabo*, *Pomponius Mela*, *Plinius*, *Lucian* og flere stemme ikke ganske overeens i disse Kiendemerkers Beskrivelse.

I lang Tid var denne Apis ikke et ved Konsten dannet Afguds-Billede, men en virkelig levende Tyr, der med stor Omhu blev underholdt, pleiet og dyrket. Denne er, i Henseende til Konsten, vel udført, vel sammenfat, samt Knoklerne og Musklerne rigtigheden og nøiagtigheden udtrykte. Han staaer derhos modigen med hans sædvanlige Skive indflattet mellem Hornene, hvilket sidste af en særdeles Tegning af Hovedet fra for til nærmere kan sees.

Af alle Ægyptiske Mindesmerker og Billeder sees, at Dyrenes Anatomie bedre har været kiendt af Ægypterne, end Menneskenes. Om Menneskets Anatomie havde de næsten ingen Kundskab. Deres Indsigt trakke sig ikkun til Legemets udvendige Dele. Den Ærbødighed og Agt, de bare for de Afdødes Legemer, tillod dem ikke paa nogen Maade at gjøre ringeste Forføj i Anatomien. Endog den Person, som gjorde det fornødne Snit paa Legemet til dets Balsamering (°), maatte hastigen undflye, for at redde sig fra den Afdødes Venner og Paarørende, som forfulgte ham med Stene og Skiildsord.

Lægekonsten var og saaledes hos dem fordeelt, at enhver Sygdom havde sin egen Læge. Nogle vare for Øinene, nogle for Hovedet, andre for Tænderne, andre for Maven og andre indvendige Sygdomme (°).

Da *Darius* ved at stige af Hesten dreiede sin Fod af Leed, vilde han lade den bringe i Stand ved de Ægyptiske Læger; men dette forvoldte ham mere Skade end Gavn (°). Han maatte lade sig helbrede ved græske Hielpemidler. De Ægyptiske Lægers Liv stod imidlertid i Fare for Kongens Vrede.

No. 2.

Ligefom Apis var dyrket over hele Ægypten, faa var og en anden Tyr Mnevis ifær dyrket i Heliopolis. Af dette Slags troer jeg denne at være. Den Agt, man i det østlige Indien endnu til denne Dag viser dette Creatur, er enhver bekiendt.

(¹) *Dind. Sic. Lib. I.*

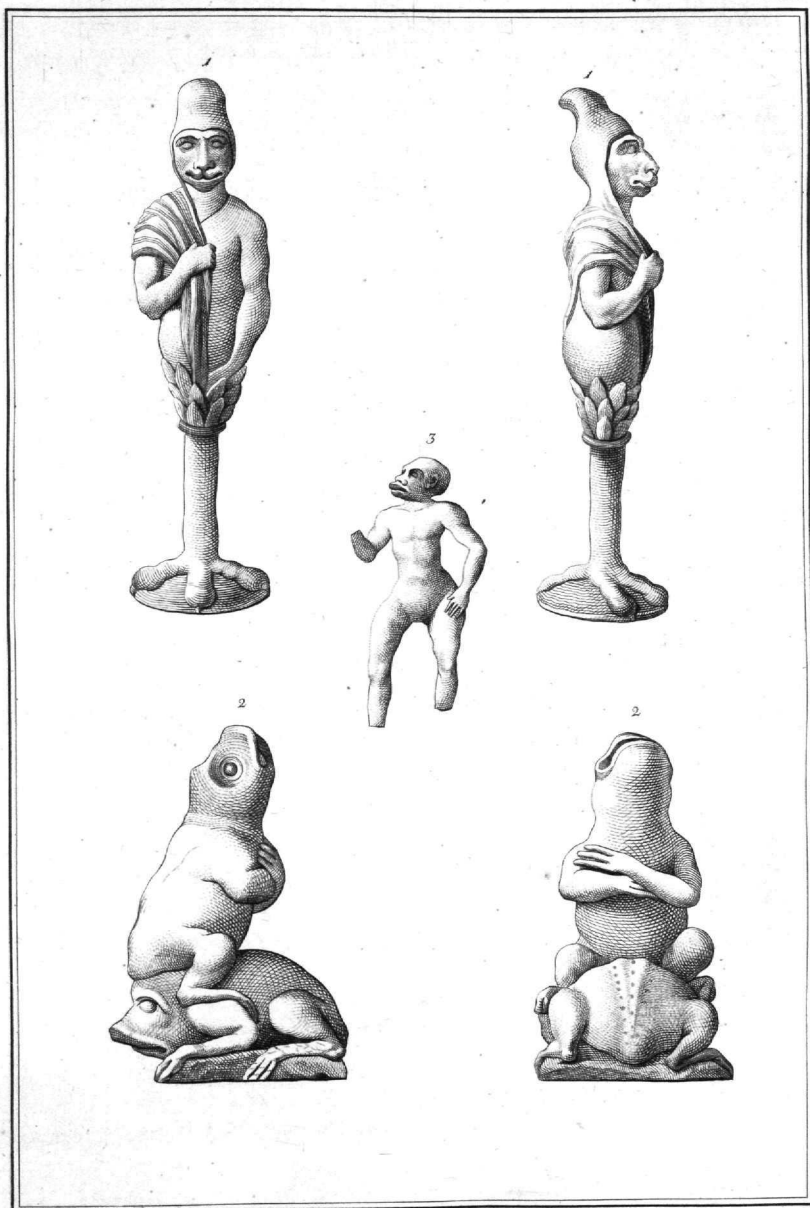
(²) *Herod. Lib. III.*

(²) *Herod. Lib. II.*

T A B. XII.

No. 1.

Et saadant Billede, nogen Forskiel paa Fodstykket undtagen, eiede Grev Caylus i hans Samling (¹). Han forklarer sig derover saaledes: "*La singularité de ce petit bronze le rend précieux. C'est un finge représenté à mi corps, & sortant d'une plante dont la tige forme une gaine. Son maintien grave & sérieux feroit naître l'idée d'un badinage malin, si l'on pouvoit soupçonner les Egyptiens d'en avoir jamais fait, surtout en matiere de culte. La forme du capot dont il est habillé, & dont la tête est recouverte, se trouve sur d'autres monumens du même pays. La gaine qui porte cette figure est terminée par une pate d'oiseau qui me paroît moderne, & ajoutée pour rendre le morceau plus stable, n'imaginant pas que celui qui a fait joindre ce pied à la gaine ait eu dessein de rendre la figure plus recommandable. S'il a voulu le faire passer pour un attribut de la figure, & augmenter la curiosité de ceux qui le verroient, il devoit le mieux exécuter, c'est-à-dire, le traiter dans le goût des Egyptiens. Comment ce faux faire, si c'en est un, n'a-t-il pas pensé que cette addition étoit contre l'usage de ces peuples, qui n'ont jamais fait poser leurs figures sur un pareil pied? & vraisemblablement celle-ci, avant que d'être altérée, n'en avoit point; elle étoit destinée pour être placée à l'extrémité de quelque bâton, & portée à la main dans les processions.*" At dømme efter Kobberstikket, hvilket maac være tilforladeligt, da det er gjort under Forfatterens Tilsyn, har Greven fuldkommen ret, at det langagtig kantede Fodstykke (*la gaine*) som for neden endes med en giennembrudt Fugleklo, synes at være en ny Tilfæring af en i den Ægyptiske Smag ukyndig Konstner. Derimod er dette vort Billede, med sit Fodstykke, af en og samme Metalart, der forestiller et naturligt Fuglebeen, staaende med Kloen paa et Stykke Jord eller en Flade, og havende en sikker Stand, som

som Ægypterne fornemmeligen iagttog. Tegningen viser det fra to Sider. Sikkert er dette uden ringeste Tilfæining, og derfor saa meget mere rart.

En Art af Aber, siger *Plutarc*, kaldet *Cynocephales*, hvilke ofte forvexles med Anubis hos Grækerne, og kaldes *Hermanubis*, var i stor Agt i Ægypten. En saadan Art af Cynocephaler findes i den Brandenborgske Samling af fort Marmor (*).

No. 2.

Jo større Mørket er i mange Dele af den Ægyptiske Mythologie, desto større er Fornøielsen, deri at gjøre nye Opdagelser. Denne liden Grouppe af tvende paa hinanden siddende Frøer, troer jeg at være den første af det Slags, som hidindtil er bekiendt.

Frøen, der sidder oven paa den anden, er i en Himmelen anraabende Stilling, og kiendes tydeligt i Tegningen, der viser den fra to Sider.

De Plager, der overgik Ægypten i *Pharaos* Tid, blant andre af Frøer (*), maae have gjort stort Indtryk, og Befrielsen derfra bleven dem i hellig Erindring. Paa endel af de ældste Mindesmerker, og paa den Ifølge Tavle, sees Frøer siddende paa Forhöjninger som et Slags Altere. Frøer ere og malede paa en Mumie af høj Alder (*), og synes at nyde guddommelig Dyrkelse. Paa Hænder af Metal (*manus votivæ*), helligede Serapis (*), sees iblant andre Dyr Frøer anbragte, og paa andre deslige i Herculenum fundne Hænder ligesaa (*).

Ægypterne tillegges med rette megen Overtroe, dog ere Følgerne deraf ikke at finde i deres Dyrkelse selv; thi de dyrkede Dyrene ei som Guder, men allene som symboliske Egenskaber, de tillagte deres Guder. *Herodot* og *Diodor* (*) sige: "Ægypterne ofrede deres Løvter til hellige Dyr, i det de rettede deres Bønner til de Guder, som disse Dyr vare helligede." *Herodot* legger til: og deres Offer var en vis Pengesum, hvilken de gave til disse Dyrs Underholdning." Nogle Dyr vare agtede for den Nytte de forvoldte, saafom Ibis eller Storken, fordi den renser Lander fra allehaande Urdi.

Med stor Agt lode de endog Dyr balsamere. Udi *Faucolts* Kabinet har været giemt en balsameret Abe, i hvis ene Fod er funden en Mynt.

En Isis, der træder med Foden paa en Frøe, funden i Tivoli, er merkelig (*).

No. 3.

Blant de forskiellige Arter af Aber, som Ægypterne agtede, var og et Slags, kaldet Cerapitek. *Ælian* (*) fortæller, at i Ptolemæernes Tider lærte man Aberne at dandse, spille paa Fløite, og andre Behændigheder. Jeg troer derfor, at dette Stykke af en Abe med rette kan henføres til denne Klasse.

(*) Recueil d'Ant. Tom. I. p. 50. pl. 16.

(7) *Herod. Lib. II.*(2) *Begeri Thesaur. Brand. Tom. III. p. 307.**Diod. Sicul. Lib. I.*

(3) 2 Mos. B. 8 c. 6 v.

(8) *Maff. Raccolt. di Stat. antiche e moderne*
tav. 149.(4) *Caryus Rec. d'Ant. Tom. V. p. 21. pl. 8.*(5) *Caus. Mus. Roman. Secl. V. Tab. 12 & 14.*(9) *De Natura Animalium Lib. XVII.*(6) *Bronzi di Ercol. Tom. I. pag. 37. Prefac.*

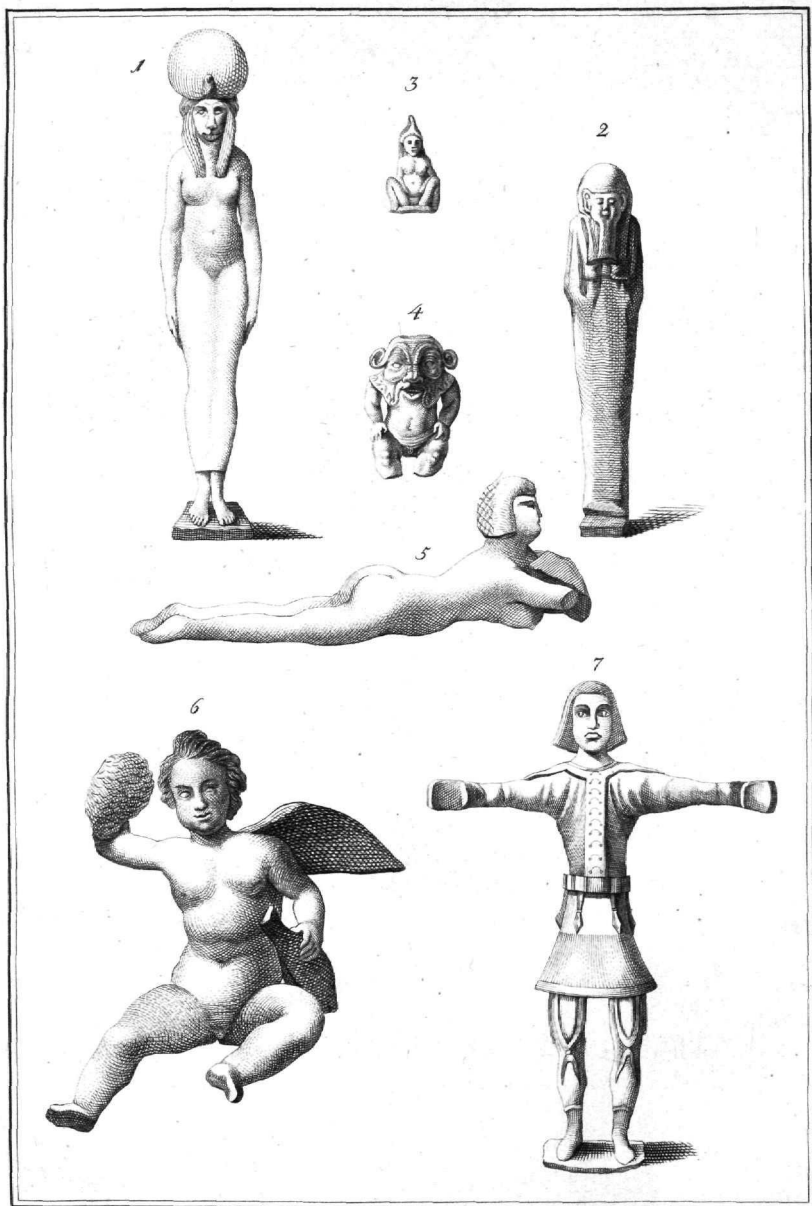
TAB. XIII.

CANOPUS.

Denne Urne forestiller *Canopus*, Vandets og især Nilens Gud. Han skal have været Skibs-Høvedsmand paa Ofiridis Flaade i Toget til Indien, og er siden sat iblant Gudernes Tal. Derom fortæller *Rufin* (') *at Caldæerne, der dyrkede Ilden som en Gud, "droge om i alle Lande, for at forsøge dens Magt over alle andre Afguds-Billeder, "paa det at al Verden skulde blive overbeviist om, at deres Gud var den sande. De "Ægyptiske Præster udtænkte et listigt Paafund: de toge en Krukke af brændt Leer "med smaa Huller i Bunden, som de brugte til at igiennemsligte Nilens rørte Vand "med, tilstoppede Hullerne med Vox, overmalte den med Farver, fyldte den med "Vand, satte et af deres Guders Hoved paa Laaget og fremførte den som en Gud. "Ilden blev tændt om denne Krukke, Voxet smeltede, Vandet løb uformerket igien- "nem Hullerne og slukkede Ilden: Ved denne List vandt *Canopus* Seier over Cal- "dæernes Gud." Disse Canoper findes i mange Samlinger, og ere desuden anbragte paa skaarne Stene og Medailler, baade med Menneskers og Dyrs Hoveder, ofte ogsaa prydede med Forandringer af Sindbilleder og Hieroglypher, som giver Anledning til mange Udtydninger. Den Stad Canopus, ved et af Nilens Udløb, skal have sit Navn deraf (').

Denne Urne har Capitaine *Norden* bragt med sig fra Ægypten. Den er af en guulagtig Steenart, der efter denne Reisendes Sigende skal være lig den Thebaiske Steen,

Steen, som er brugt i de gamle Bygninger, og findes i Övre-Ægypten. En Tegning deraf sees i hans Ægyptiske Reise, dog i et mindre Maal end Originalen (?).

(¹) Lib. II. de Hist. Ecclæs. c. 26.

(²) Voyage d'Égypte & de Nubie. Copenh. 1755.

(²) Strabo Lib. XVII. Tacit. Annal. Lib. II. c. 61.

Tom. I. pl. LV.

TAB. XIV.

No. 1.

Oftes findes *Osnis* og *Ijs* som Præster og Præstinder forestillede med Masker af adskillige Dyrs Skikkelser over Hovedet eller for Ansigter. De ældste Mindesmerker og den liske Tavle vise endeel Exempler derpaa: Dette Billede troer jeg forestiller *Ijs* med et Kattehoved. I Bubast var Katten i en hellig Agt (?), og derfor kan det være troligt, at samme kan hidregnes fra denne Stad. Maanens Skive paa Hovedet bestyrker mig i min Mening, at det maae være en Isis. Karakter og Arbeide sætter det høit op i Tiden.

No. 2.

Foruden at dette Slags Billeder vare brugelige til at henlegges ved de Afdøde, eiede endog næsten enhver fattig Ægypter, som ikke havde Formue til noget bedre, et saadant lidet Billede som en Huus-Gud. Dette er af brændt Leer, overtrukket med en grønlig Glasur, og maae paa den Tid have været i ringe Priis, paa det enhver kunde anskaffe sig slige smaa Huus-Guder.

No. 3.

Dette lidet Billede har uden Tvivl været brugt til at bæres om Halsen, som en Amulet, og er af en Porcelain-Massa, overtrukket med en Glasur. Jeg tvivler om, at det er Ægyptisk. Grækerne, Romerne og endeel orientalske Folk bare saadanne Amuleter om Halsen, som forestillede adskillige Ting. De ere giorte af forskellige Materier. Heller vil jeg troe, at dette er en Indiansk Figur af senere Tider. Den spidse Hue synes og at vise, at den tilhører et andet Folkelag.

No. 4.

Efter al Formodning er dette Stykke en Levning af en Indianisk Katapogon eller skieget Bacchus, som *Diodorus Siculus* melder om (*). Hans Pynt paa Hovedet er afbrudt, ligesom det halve af Benene. Dette er af brændt Leer, og kan maaskee have været en Amulet til fattig Mands Brug.

No. 5.

Dette udfraktliggende Fruentimmer-Billede er af grøn Basalt plumpt og eenfoldigt udarbejdet. Næsen og Öinene ere ikkun med lige enkelte Snit bemærkede, og Födderne næsten som Klodser. Opfindelsen og Compositionen er i övrigt artig og ikke ulig den Ægyptiske Maade. Hovedet er en Efterligning af en Sphinx. Armene og det hun omfavner afbrudt, og derover dets Bestemmelse uvis. Det kan mueligen have været et Haandgreb paa en Vase, Patera eller andet Kar, hvoraf adskilligt findes hos de gamle; og af den Aarsag föies det her til Slutningen af den Ægyptiske Samling.

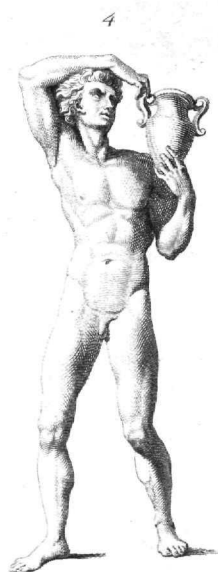
No. 6.

Denne siddende Cupido er noget nær hetrurisk Arbeid, og gör jeg mig derfor ingen Betænkning at sætte den her med i Følgen af det Ægyptiske. Spögende med en Vindrue-Classe findes han ofte (*), men fieldnere med en Fisk tillige, som denne har.

No. 7.

En Blanding af den hetruriske og gamle galliske Dragt og Rustning udmerker denne hetruriske Krigsmand, som uden Tvivl er udarbejdet efterat Galliernes Toge vare skeete til Italien (*). Hvad han har holdt i Hænderne maae giettes. Arbejdet er eenfoldigt og uden ringeste Konst, men i hvor flet det end er gjort, faa giver det alligevel Oplysning om Dragten i den Tidsalder.

(*) *Herod. Lib. II.*(*) *Beger. Thef. Brand. Tom. III. p. 274.*(*) *Lib. III.*(*) *Tit. Liv. Lib. V.*

ROMERSKE.

T A B. XV.

No. 1.

A P O L L O.

Langt fra er det, at dette lidet Billede i ringeste Maade kan fattes ved Siden af den Vaticanske Apollo; dog synes det, at Auctor til denne haver villet efterabe samme og forestille Apollo, da han havde nedlagt Python.

Foranlediget af det anførte, svinger jeg mig i dette Öieblik i Tankerne til Belvederen i Rom, og man tillade, at jeg henviser til *Winckelmanns* Beskrivelse over bemeldte Apollo (*).

No. 2.

Dette Stykke af en *Hercules* synes i den venstre Haand at holde de Hesperilke Æbler. I övrigt er det et meget flet Stykke.

No. 3.

M E R C U R I U S.

Han siges gemeenligen at skulle forestilles ung og uden Skieg; men Alderdommens Levninger opdage Tid efter anden mere og mere til Oplysning. Af det Slags er dette lidet *skieggede Mercurii*-Billede. Et saadant findes paa et Mindesmerke hos *Montfaucon* (*), paa et Alter af Herrurisk Arbeide i Capitoliet (*), samt flere Steder.

Saaledes tillegges og Jupiter og Hercules stedse et stort Skieg; dog fandtes hos Ægjenferne baade Jupiters og Hercules Billeder unge og uden Skieg, begge forfærdigede af *Agelades* fra Argos (*).

FAUNUS.

En næsten som denne findes i Grev Caylus's Samling (*), og anmeldes der, at være en Copie af en græsk Figur, som bærer en Vase. Uden at miskiende denne store Oldkienders Kundskab og Indsigt i Alderdommen, troer jeg at have nogen Ret til at anføre vor i denne Classe, og at kalde den en *Faunus, der bærer en Vase*. Meget overensstemmende Charakter og Handling har den med andre Fauner.

En Digter, der i en høi Tone besynger Konsten (†), beskriver Faunerne saaledes: *"Leurs muscles paroissent peu distincts les uns des autres; ils ont la tête grosse, le col court, les épaules hautes, l'estomac petit, les cuisses & les genoux gros, les pieds épais. Et c'est ainsi que l'Artiste Grec, en ne faisant qu'effleurer toutes ces particularités, a caractérisé le jeune Faune."*

Desuagtet findes de at være af en ædel Dannelselse og skøn Proportion. Af de Statuer, jeg har seet og kiender, vil jeg her anføre nogle: Om tvende i Capitoliet (‡) skulde man næsten troe, at Gratierne selv havde havt Deel i at føre Meiselen. Af skøn Skabning sees en i Villa Borghese (§), og ligesaa en ung flygtig Faunus i den Herculaniske Samling (¶), der hverken har tykke Knæer eller Fodder. En smuk, ung og smækker Faunus omfavner Bacchus i Galleriet i Florens (||). I det Justinianiske Gallerie i Rom sees en Faunus, der hverken har stort Hoved eller kort Hals (|||), men tvertimod er af en ung, vakker og deilig Skabning. En anden af samme Beskaffenhed findes blant de Herkulaniske Malninger (|||), holdende i Haanden en tohanket Vase. Ældre ere de i Capitoliet (||), som og i Orti Medicei (||). Paa mange Mindesmerker, skaarne Stene, halv forhøiet Arbeid o. l. v. findes Fauner af forskiellig Alder, forskiellige Arter og i mange Handlinger; men ingen kiender jeg, som er Digterens Beskrivelse lige, undtagen de, Konstens fordervede Tider have frembragt.

Endnu sees en Faunus i samme Stilling som vor i det Odeskalkiske Pallads i Rom (||), dog med den Forskiel, at denne bærer en Gied paa Skulderen; og i et halv forhøiet Arbeid paa et Alter, hvorpaa er forestillet Bacchi Orgia, Mysterier og Ofring, findes en Faunus (||), der bærer en Vase paa Skulderen, ligesom denne.

(*) Geschichte der Kunst des Alterthums. Wien 1776. 2ter Theil pag. 814.

(‡) Antiq. expl. Tom. I. p. 132. pl. 76.

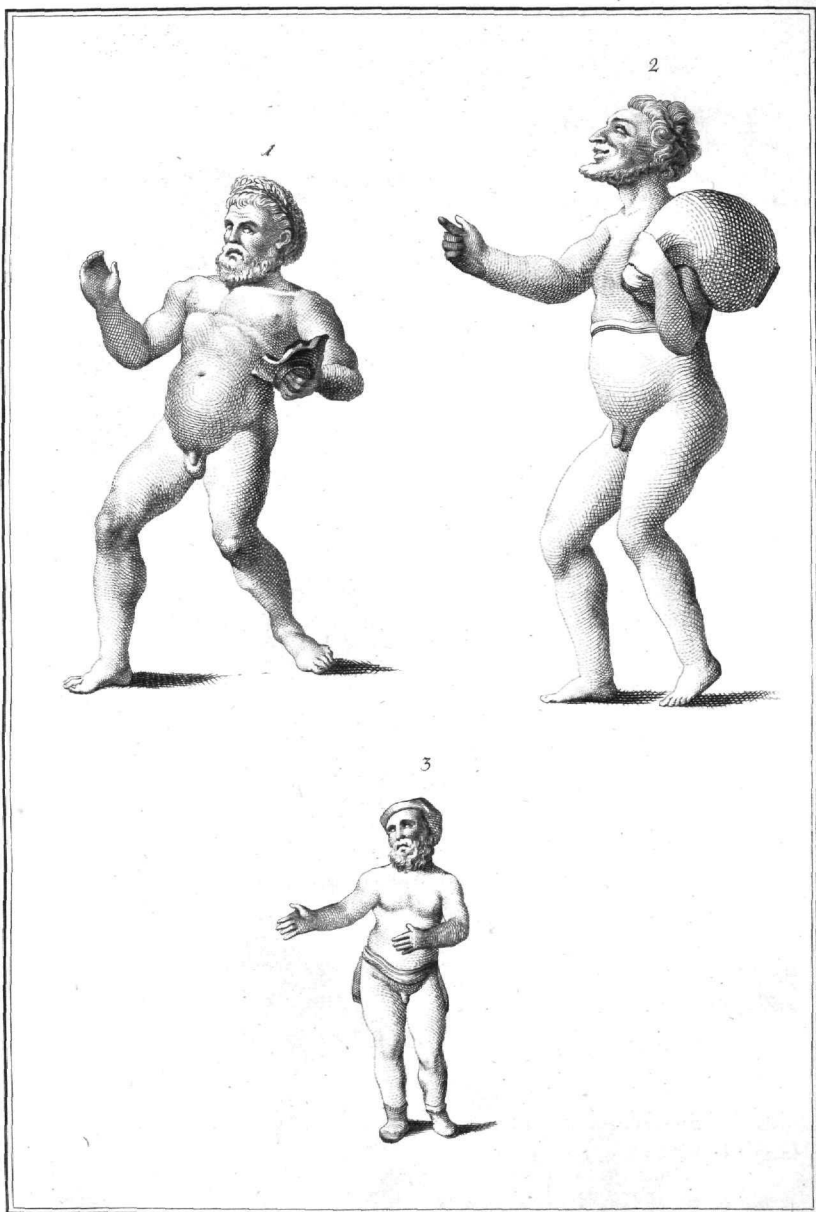
(§) Winckelm. Mon. Ant. Tom. I. Tav. 38. & Tom. II. p. 43.

(¶) *Pausan.* in Achaja c. 24.

(||) Recueil d'Antiq. Tom. III. p. 141. pl. 36.

(|||) *Watelet l'art de Peindre, Poëme avec des réflexions.* Paris 1760. p. 69.

(|||) Musæum Capitol. Tom. III. Tav. 31. 32.

- (⁸) *Maffei Raccolte di Statue*. Tav. 80. (¹¹) *Mus. Capit. Tom. III. Tav. 33. 34.*
 (⁹) *Bronzi di Ercolano Tom. II. p. 147. & 177.* (¹⁴) *Maffei Racc. di Statue Tav. 36. 37 & 38.*
 (¹⁰) *Museum Florent. Tom. III. Tav. 48.* (¹⁵) — — — — — 122.
 (¹¹) *Galleria Giustiniana Part. I. Tav. 131.* (¹⁶) *Bartoli Admiranda Roman. Tav. 44 & 45.*
 (¹²) *Pitture d'Ercolano Tom. IV. Tav. 48.*

T A B. XVI.

No. 1.

S I L E N U S.

V el beruset staaer denne vel trivede *Silenus* med en udtømmet Skaal i den venstre Haand, og synes at have tabt noget af den høire, lig *Anacreon* (¹), der siger om sig selv (²): "Gammel er jeg, men drikker nok saa tæt som de unge, og naar jeg skal dandse, tager jeg isteden for en Kiep en Krukke; thi jeg behøver ingen Stav til Støtte! Hvem der har Lyft til at slaaes, ei! lad den slaaes; jeg derimod vil drikke Tiden bort. Hei! Dreng, bring Skaalen hid med den allerbeste Druesaft: Gammel er jeg, det er sandt, men dandser endnu rask imellem jer alle, ligesom den gode Fa- der *Silenus*."

Endnu har denne sin Vedbende-Krands paa Hovedet; endnu synes han at kunne lette noget paa Kanden, og endnu er han ei bunden eller sminker med blodrød Morbær-Saft (³).

No. 2.

Glad med sin Vinpose paa Nakken, skynder denne *Satyr* eller *Silen* sig hen at drikke og at lefe i Skoven og Dalene (⁴). En lurver *Silen* af dette Slags, fiddende paa sin Vinpose, findes iblant de Herculanske Oldsager (⁵).

No. 3.

Paa denne *Silen* er især merkelig den Art af Soccis, han har paa Fødderne.

Med dette Slags Skoe opstillede Romerne i deres Skuepil gierne de comiske Asteurer. Der kan maaskee og være, at denne skal forestille en lystig Person, der spiller en *Silen*-Rolle i en *Saturnal*. Gebærderne ere comiske. *Lucian*, *Julian* og andre spøge ofte dermed.

Plinius kalder det comiske Soccer, *Horats* siger det samme, og som det var et Slags Skoe, der tilhørte de comiske Skuespillere, har Comoedier i Anledning deraf nogle Steder det Navn af Socci, ligesom Tragoedien af Cothurni, et Slags Skoe, som de tragiske Skuespillere brugte, og af *Sophocles* vare indførte. Comiske Figurer med Socci findes iblant de Herculanfke Malninger ^(*). At disse Socci og bleve brugte til at gaar med uden for Theatret, sees af *Terents* i hans Heautontimorumenos, hvor han siger: "jeg kom fra Marken, ganske forvirret og overvældet af Bedrøvelse. Uvis hvad" jeg skulde gribe til, satte jeg mig. Mine Slaver kom strax og afløste mine Socci."

I Elis havde *Silen* sit eget Tempel, hvor Mete eller Drukkenskab, skienkede ham Vin i Begeret ^(*). *Pausanias* siger derhos, at Silenerne maatte være af en dødelig Slegt, saafom deres Gravsteder fandtes saavel i Jødeland som i Pergamus.

Silen forestilles ikke altid som en tumlende Drukkenbold; han sees og anbragt som Bacchi Pleiefader og Lærer ^(*) i en herlig Statue med den unge Bacchus paa Armene i Orti Borghesi ^(*), saaledes som han af *Orpheus* er besungen ^(*), og som Lærer og Philosophie findes han i fuld Pragt paa et halv forhøiet Romersk Arbeid ^(*), hvilket en Tid lang har været bekiendt under det Navn af Trimalchions Maaltid.

I øvrigt veed man, at Silenerne vare mange Slags ^(*). *Plato*, *Xenophon* og flere sige, at *Sokrates* lignede Silener ^(*). Et Bryttbillede blant de Herculanfke Oldsager stemmer og overeens dermed ^(*), samt adskillige Mynter ^(*).

Paa en af de Herculanfke Malninger ^(*) sees Silener imellem tvende Nympher og Mercurius at spøge med den unge Bacchus.

(*) Syngende og berufer stod *Anacreons* Billede i Athenen paa Støtten, *Pausanias* Lib. I.

(*) Ode 38.

(*) *Virgil*. Bucol. Eclog. 6.

(*) Samme Billede sees paa en Mynt. *Vaillant* Numis. Imp. & Colonis. Tom. I. p. 317. & Tom. 2. p. 64.

(*) Bronzi di Ercol. Tom. II. p. 167.

(*) Pitt. ant. di Ercol. Tom. IV. tav. 33. 34.

(*) *Pausanias* in Eliaca c. 24.

(*) *Diod. Sic.* Lib. IV.

(*) *Maff.* Racc. di Statue Tav. 77.

(*) *Orpheus* Hymn. in Silenum.

(*) *Bart.* Admiranda Roman. tab. 43.

(*) *Lucian.* in Conc. Deor.

Euripid. in Bacchis.

Homer. in Hymn.

Dionysius in Cosmograph.

Varro de re Rustica Lib. I. c. 2.

Ovid. Lib. XV.

Martial. I. I. 3. Epigr. 24. v.

(*) *Plato* in Thea. p. 115.

Xenoph. conv. p. 883. 891.

(*) Bronzi di Ercolano Tom. I. p. 23.

(*) *Spanheim* au Celars de Julien p. 107.

(*) Pitt. ant. di Ercol. Tom. II. tav. 12.

T A B. XVII.

F O R T U N A.

Ofte findes Lykken forestillet bevinget, og ofte uden Vinger. *Plutarch* (*) siger: "Efterat Lykken havde forladt Persien og Assyrien, taget en sagte Flugt over Mædonien, og seet *Alexanders* hastige Undergang, gik hun over til Ægypten og Syrien, adspalttede Kongeriger, vendte sig ofte til Carthageneserne; men da hun var gaaet over Tiberen, nærmede hun sig Bierget Palatina, tog sine Vinger og Halvstøvler (†) af, kastede sit utro og ubestandige Hiul fra sig, og indgik i Rom, for der at tage sin Boepæl."

Bupalo forferdigede det første *Fortuna's* Billede i Smyrna (†). Hun havde paa Hovedet et Modium og i den venstre Arm et Overflødheds Horn, af Grækerne kaldet det Amaltheiske Horn. Paa nogle Steder findes hun anført, at holde et Roer til lige i den høire Haand, paa andre har hun en *Merkurs* Stav. Horner skal betyde, at hun uddeler Verdens Skatter, og Roret hendes Betyrelse i det Hele.

Dette Billede kommer meget overeens med et hos *Causus* (*), et andet blant de *Herkulaniske* Oldsager (†), og endnu et tredje i den *Brandenborgske* Samling (†). Paa Mynter og andre Mindesmerker findes hun meget ofte. Denne *Fortuna* har det Vanheld at være gjort, da Konsten hos Romerne var i Aftagelse. Foldekaster af hendes *Stola* har ikke det lykkeligste Sleng, ei heller kan man se hendes *Tunica* at være af det gennemskinnende *Tarantinske* Stof, som *Lucan* saa meget roser. Uden al Tvivl har hun holdt noget med den høire Haand, maaskee et Skibsroer.

(*) De *Fortuna Romanorum*.(*) *Museum Roman. Sect. II. tab. 21.*(†) Texten siger *talara*, som egentlig betyder *Merkurs* vingede Støvletter.(*) *Bronzi di Ercol. Tom. II. p. 111.*(†) *Pausan. in Messenica c. 30.*(*) *Beger. Thesaur. Brand. Tom. III. p. 295.*

T A B. XVIII.

EN AF CYBELES PRÆSTER, GALLI kaldede.

Disse fantastiske Omløbere vandrede med deres Gudindes Billede fra en Stad til anden under Pibers og Trommers Lyd, for at forblinde de Eenfoldige og at samle Almisse

misser for dem selv. De udbredte sig siden overalt i Grækenland, Syrien, Africa og det Romerske Rige. Samme *Galli* havde over sig en ypperste Præst, kaldet *Archigallus*, en Person af Stand, klæd i Purpur, der bar en Tiara paa Hovedet. Hans Dragt var ellers en qvindagtig Tunica og et Pallium, der rakte til Fødderne, og paa Brystet havde han et *Atys's* Billede hængende. En saadan Statue er funden i Rom (*).

I Anledning af disse *Galli* anmerkes, at *Cybele* forelskede sig i *Atys* (*), en Hyrde, som siden efter blev Præst. Over hans voldsomme Død blev hun affindig og vankede omkring i mange Lande. Imidlertid blev hendes Fødeland Phrygien hjemføgt med Pest og dyr Tid. Oraklet blev spurgt om Raad. Svaret var: at *Cybele* skulde æres og dyrkes som en Gudinde, og *Atys's* Billede hædres. Til Erindring af denne *Atys* maatte disse Præster alle være Gildinger.

Dette Billede udtrykker ellers ogsaa Sløvhed. Denne staaer doven nok mod en Støtte, holdende en fyv dobbel Rørpibe imellem Hænderne, ligesom *Atys* (*).

I øvrigt vare disse Præster ikke det eneste Slags Gildinger. *Megalobyferne*, som opvartede i Diane Tempel i Ephesus, vare det og (*).

I Henseende til Arbeidet er Proportionen ikke iagttaget, saafom Overdelen af Figuren er for fjer eller egentligen for tung mod Underdelen; men hvordan det end er i Henseende til Konsten, saa er det dog et rart Minde af sin Tid. Et Billede i samme Stil og ikke bedre findes i det Justinianske Gallerie (*).

(*) *Montf. ant. expliq.* Tom. I. pl. 4.

(*) *Strabo* Lib. XIV.

(*) *Diod. Sic.* Lib. III.

(*) Galleria Giustiniana Part. I. tav. 133.

(*) *Cauf. Mus. Rom. Scelt.* II. Tab. 40.

T A B. XIX.

Disse tvende Romerske Keiseres Hoveder ere af Agat, og Originalernes Størrelse afsatte ved Siden.

No. 1.

N E R O.

No. 2.

G A L B A.

T A B.

2

2

3

T A B. XX.

No. 1.

EN ROMERSK KEISER.

Han forestilles i sin Krigsdragt med sit Paludamentum kastet over den venstre Axel. I den højre Haand har han holdt noget, som er tabt. Endskiønt de øverste Befalingsmænd ofte paa Oldfager findes klædte næsten som Keiserne, viser dog Laurbærkrandsen paa Hovedet, at dette forestiller en Regent. I øvrigt var Romernes Dragt en Tidlang Grækernes meget lig. *Tarquin*, der var fra Corinthen, indførte mange græske Skikke, hvilket *Florus* (') anfører med disse Ord: *Græcum ingenium italicis artibus miscuit.* Mange antog de og af Hetrurierne. De orientalske Dragter, som *Herodot* (') beskriver, vare af en anden Art.

Dette Billede er af Konstens gode Tider. Efter *Constantin* den Stores Tid forandrede Smagen og Dragten sig, men efter *Theodosius's* Tid tog Barbariet i Konsten overhaand. Moder omskiftedes siden efter, ligesom *Castor* og *Pollux* paa Horizonten.

Romerne holdte deres Keiseres Billeder i stor Agt. Den ansaes som vanhellig, der ikke havde *Marcus Aurels* Billede i Huset, og deraf kommer det sig, at man finder saa mange af det Slags Billeder. Enhver lod gjøre efter Evne større eller mindre.

No. 2.

C I C E R O.

Dette lidet Bryftbillede er et Klenodie af Konstens beste Tider hos Romerne. Ikke letteligen vil noget af det Slags findes blant Alderdommens Levninger, der kan gjøre dette Fortrinet stridigt. Ypperligen er Arbeidet udført i alle Dele. Man kender her Charakteren af en Mand, om hvilken *Apollon* fra Rhodus taler saaledes: "Cicero, dig priser og beundrer jeg, men beklager Grækenlands Vanlykke. De eneste Fordele, som vare os tilbage, Lærdom og Veltalenhed, vil Romerne ved dette Middel bekomme (')." Mere aldrende og mindre fyldig fees han her, end paa hans Bryftbillede af naturlig Størrelse i Capitoliet ('); men dette er derimod mere overensstemmende med de skaarne Stene i den Florentinske Samling ('). For ret at vise det, er det tegnet fra to Sider.

H

Den

Den gode græske Smag i Konsten var i *Ciceros* Tid herkende i Rom. Selv beretter han, at *Verres* lod føre fra Sicilien mange Statuer og Mindesmerker af Grækernes bedste Arbeid. Ibland andet og en Statue, gjort af Myroe.

Billeder vare og i hans Tid overmaade almindelige ibland Romerne. Det gik endog saavidt dermed, at Frieren og Kieresten vekslede saadanne smaa Billeder imellem sig (*).

No. 3.

Et ubekjendt Hoved, men langt fra ikke af samme Arbeid som ovenstaaende.

(*) Lib. I. Cap. V.

(*) Lib. VI.

(*) *Plutarchus* in *Vita Ciceronis*.

(*) *Museum Capitol.* Tom. I. Tav. 82.

(*) *Mus. Florent.* Tom. I. Tab. 41. No. 2 & 3.

Mariette pierres gravées. Tom. II. Part. 2.

No. 45.

(*) *Cicero* ad *Atticum*.

T A B. XXI.

Denne unge Romer, der staaer i en talende Stilling, forestiller maaskee *Papyrius*, eller nogen anden ubekjendt Person.

Bekjendt nok er det Paafund, *Papyrius* udfandt for at tilfredsstille sin Moders nysgierrige Friftelse, der vilde udlokke af ham, hvad der var forhandlet i Raadet (*). *Macrob* (**) figer, at ham blev tillagt det Navn *Prætextatus*, fordi han i en Alder, da han endnu bar *Prætexten*, kunde dølge deslige Hemmeligheder. Denne er blot klædt i en *Tunica*, uden *Prætext*, som og gierne kan finde Sted, da man veed, at de unge Romere, naar de havde opnaaet deres 15 eller 16 Aars Alder (*), aflagte den, for i sammes Sted igien at anlegge *Toga Virilis*. De gik og i Huse allene i deres *Tunica*, men paa offentlige Steder og i Forretninger i deres *Toga*. Det synes, at denne unge Romer har holdt noget i den høire Haand, formodentlig en Rulle. Skulde Navnet her ikke være rigtig truffet, er jeg altid villig at kalde det tilbage, naar jeg bedre overbevises. Imidlertid kan dog ikke negtes, at det er en ung Romer. At mange Feil findes paa dette Billede, er unegteligt. Enhver Tid har havt sine gode og fleste Kunstnere.

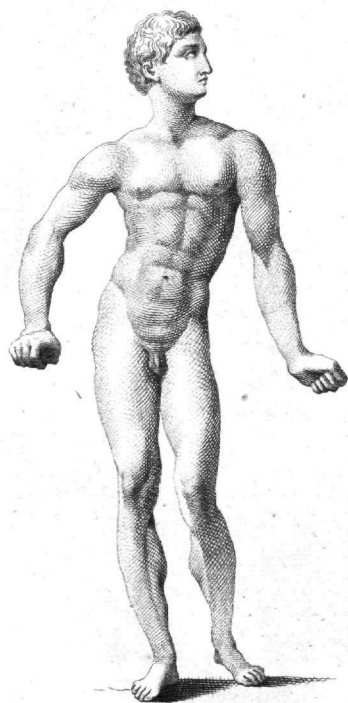
(*) *Tit. Liv.* Lib. IX.

(*) *Macrob.* *Saturn.* Lib. I. c. 6.

(*) *Cicer.* ad *Attic.* Lib. I. *Epist.* 2.

Sueton. Lib. II. cap. 8.

T A B. XXII.

No. 1.

EN PUGILATOR, NÆVE-FEGTER eller BAGSER.

Iblant de forskiellige Legems-Övvelser i de Olympiske, Isthmiske, Nemeiske, Pythiske og flere andre Lege, som bestode af løbende, ridende og kiørende Veddeløb, Skivekastning, Springen, Bueskydning og Bryden, var og Næve-Fegting eller Bagsning en af de betydeligste Övvelser i Athletiken, og derhos et af de ældste Kæmpespil, som allerede har været bekiendt i Patriarkernes Tid (*), ligesom den hele Athletik ogsaa har været i stor Brug for den Trojanske Krig. Disse Bagtere have fra de første Tider af været nøgne, dog med et Skierf om Underlivet (*).

Ajax og *Ulysses* afklædte sig begge nøgne i en saadan Veddekamp, og viklede Skierffer om Lænderne (*); ligesaa *Ulysses* og *Irus* (*). *Cercyon* var den sterkeste og modigste Kæmper af det Slags i Grækenland (*). Det var allene ved List og ikke ved Styrke, at han af *Thefeus* blev overvunden. *Hercules* udholdt ogsaa en Bagsning med *Antæus*, og overvandt ham (*). Brydning og Bagsning skete paa mange Maader og havde forskiellige Regler. Nogle havde Armene ombundne med Remmer og Metal-Klumper i Hænderne o. f. v. Siden efter blev Skierffet afskaffet. I *Thucydids* Tider kæmpedes de nøgne og uden Skierf hos Grækerne (*), som og hos Romerne blev almindeligt, hvilket *Martial*, *Juvenal*, *Plutarch* og andre berette.

Den Hæder og Ære, man bevisste disse olympiske Kæmpers Seirvindinger, og den Agtelse, hvormed man erindrede sig dem, er overmaade besynderlig. Hele Steder vare stolte af en Borger, som deri havde vundet Prisen. *Pausanias* giver Underretning derom i Fortællingen om *Antipater* fra Mileto (*), *Astylus* fra Kroton (*) og *Sotades* fra Kreta (*). De bleve endog med Pragt og Frydefrig (*) indførte i deres Fødestad og underholdte af Landets Indkomster.

Pindar har besunget deres Roes. Deres Navne bleve forevigede, og Statuer, hvoraf i vore Dage endnu findes nogle, bleve dem oprettede. Det gik hermed endnu videre. Kæmperen *Theagenes* blev guddommeligen æret (*), *Euthymus* ligesaa (*). *Horats* (**) siger paa meer end eet Sted, at de bleve guddommeligen ærede.

Denne Pugilator eller Bagter udmerkes ved et vel bygt og smidigt Legeme, Armene allene undtagne, som ere i en overnaturlig fordreiet Vending. Charakteren

er mere græsk end romersk; jeg anseer det derfor at være en romersk Copie efter en græsk Statue af en berømt Athlet. Ansigtets Træk nærme sig meget den græske Fegter i Villa Borghese ⁽¹⁾, og ifær Panchratiasten i Galleriet i Florens ⁽²⁾.

No. 2.

EN ROMERSK GLADIATOR.

Til Skam for Menneskeligheden vedvarede de blodige Skuespil, hvori dette Slags Fegter-Øvelser blev foretagne til offentlig Lyft, længe hos Romerne. Blant de forskellige Fegtere, der kæmpede paa Liv og Død, var et Slags, kaldet *Secutores*, som vare bevåbnede med Hielme, Skiolde, Sverd eller og en Kølle ⁽³⁾. En saadan Fegter synes denne at være. Disse fæle Skuespil blev, efterat de havde vedvaret omtrent 600 Aar, forbudne af *Constantin* den Store, fiden, da de igjen vare komne i Brug, af *Honorius* ganske afskaffede. Dette Billede er og en Prøve af Konstens Forfald og Undergang hos Romerne. Det er af en sammenblandet Natur, fordreiet Stilling og forveilet i alle dets Dele. Dog bør det glemmes som et Beviis paa Konstens Forfald og langvarige Dyale i det Menneskeligheden ikke mindre vanærende Mørke. I det Justinianske Gallerie i Rom findes nogle af samme Slags Figurer ⁽⁴⁾, ligeledes nøgne og med Hielme paa Hovedet.

En Romersk Soldat kan dette ikke være. De vare anderledes udrustede og klædte. Iblant omtrent 2500 Figurer, som findes paa Trajans Pragtstøtte ⁽⁵⁾, der forestille hans Feldtoge mod Armenierne, Partherne og Dacierne, sees ingen nøgne Soldater, ei heller paa *Antonins* Støtte, hvorpaa er forestillet Krigen med Marcomannerne ⁽⁶⁾.

Vel findes paa endel baade græske og romerske Mindesmerker Soldater ganske nøgne at fegte, endog i Trefning med Rytterier og Fodfolk, bevåbnede allene med Hielm og Skiolde ⁽⁷⁾; men dette hører højere op i Tiden, hvorom herefter mere skal siges, naar Leilighed gives.

(1) 1 Mose B. 32 c. 24 v.

(2) *Clem. Alexand.* Pædag. III. 5.

(3) *Horn.* Iliad. Lib. XXIII.

(4) — *Odyss.* Lib. XVIII.

(5) *Pausan.* in Attica c. 39.

(6) *Diod. Sicul.* Lib. IV.

(7) L. I. c. 6.

(8) In Eliaca c. 2.

(9) — — c. 13.

(10) — — c. 18.

(11) *Vitruv.* Lib. IX. in Proemio.

(12) *Pausan.* in Eliaca c. 11.

(13) *Plinius* L. VII. c. 47.

(14) Lib. I. Ode I, Lib. IV. Ode 2.

(15) *Maff.* Raccolta di Stat. tav. 75. 76.

(16) Mus. Florent. Tom. III. Tab. 73. 74.

(17) *Juvenal.* Sat. VIII. v. 210.

Idor. Lib. XVIII. c. 55.

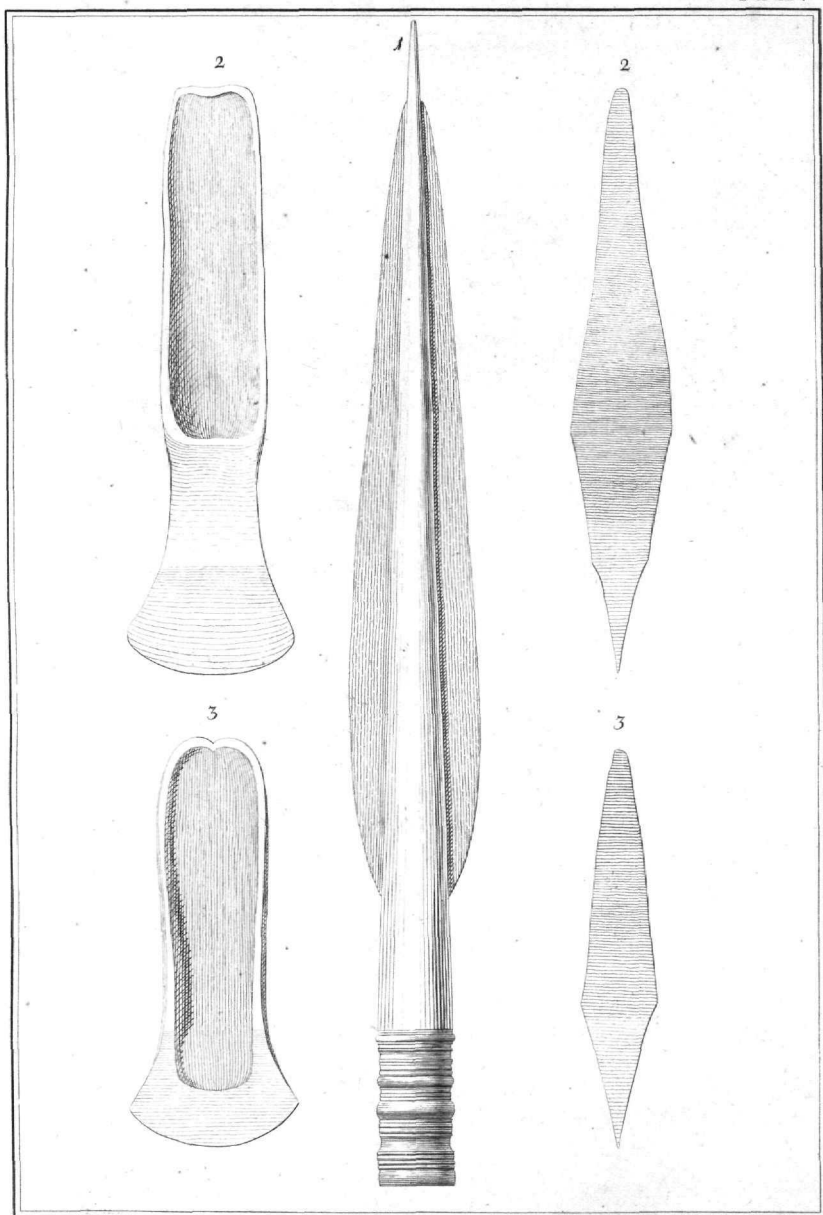
(18) Galler. Giustin. Part. I. tav. 115-122.

(19) *Bartoli* Colonna Trajana.

(20) — Col. Marc. Aurel. Antonini.

(21) Galler. Giustin. Part. II. tav. 134.

 TAB. XXIII.

EN PATELLA.

At dette ikke er en Patera, sees af Profilet, som er tegnet neden under. Den har en Kant eller Fod at staa paa, og er flad som en Præsenteer-Tallerken. Den er ikke heller dyb nok i Bunden til at kunne bruges som en Patera, hvori en vis Deel af Offers Blod skulde samles.

Disse Pateller vare hos Romerne i Brug saavel ved deres Gæstebudde, som i deres Høusguders Capeller, for derpaa at sætte for deres Guder Frugter og Stykker af Slagtofferne.

Basreliefet i dette forestiller Hercules at kvæle den Nemeiske Løve (*). Navnet af denne Helt er nok, for at erindre sig hans Gierninger. Denne Sammenfætning findes af de gamle ofte igientagen, og sees mangesteds i skaarne Stene (†) og paa Lamper anbragte (‡). En Statue, forestillende samme Grouppe, findes i Florens (§). Hertrurierne have og gjort deslige (¶). En Hercules uden Skieg, som kæmper med en Løve, findes blant de Herkulanske Malninger (¶).

(*) *Diod. Sic. Lib. IV.*

(*) *Mus. Florent. Tom. III. Tab. 65. 66.*

(†) *Mus. Florent. Tom. I. Tab. 36. No. 9. Tab. 37. No. 1.*

(†) *Caylus Recueil d'Antiq. Tom. VI. p. 85. pl. 27.*

(‡) *Bellori Antichi Lucerne Part. II. Tav. 29.*

(¶) *Pitt. ant. di Ercol. Tom. IV. tav. 27.*

 TAB. XXIV.

No. I.

Tegningen allene kunde være nok, for at vise denne *Spids* af et *Spyd*. Af dette Slags findes blant Armaturerne paa Fodstykker af Keiser *Trajan's* Prægtstøtte i Rom (*).

Herved gives mig Anledning til nogle faa Anmerkninger. De ældste Vaaben, baade til Angreb og til Forsvar, som findes i Samlinger, ere næsten alle af Kobber. At Kobberet har været først i Brug og mere almindeligt end Jernet, er uengeteligt.

Grunden hertil er ogsaa naturlig. Kobber findes lettere i Jorden, lader sig og lettere smelte og forarbejde. Historien taler om dets Brug fra de ældste Tider af. De gamle have deraf gjort stor Brug. De have havt fuldkommen Kundskab om alle dets Dele og hvad der henhører til famnes Forarbejdning. De vidste at hærde det som Staal. Herved maae dog merkes, at Jernets Brug derfor ikke har været ubekendt.

Tubalcain, *Lamechs* Søn, opfandt Konsten at forarbejde Kobber og Jern. I Canaans Land, siger Mose (') til Israelliterne, skulde de finde Jern som Stene, og udhugge Kobber af Biergene. Naar Jernet af en Mands Öxe uforvarende fløj af Skaflet og dræbte et Menneske, kunde han flygte til en Fristad ('). Goliaths Hielm og Rustning var af Kobber, men Bladet paa hans Spyd 600 Sekel Jern (').

Hefiod (') giver de mod Jupiter opfattede Titaner Jern-Vaabener, og tillegger *Hercules* en Jern-Kølle ('). En saadan Kølle førte og *Arethus* ('), førend den Trojanske Krig. Phoenicierne kiendte Jernet, og da de siden efter bragte Arbeidere i Jern til Grækenland ('), er det troligt, at Grækerne af dem have lært at bruge det. *Kroesus* saae i en Drøm sin Søn *Atys* at blive giennemstukken med et Jern-Spyd (?). *Liches*, en Spartaner, forundrede sig over at see Jern smidde i Tegea, en Stad i Arkadien ('). Chierne paa deres Tog til Phoca lode en Klump gloende Jern synke i Havet ('). I Babylon var en Broe, under hvilken Stenene vare befæstede med Jern og Blye ('). De gamle Skyther opstillede paa en Forhöining Jern-Sabler, for derved at forestille Krigsguden Mars, og bragte dertil aarligen Offer af Fæe og Heste ('). Blant de forskellige Folk i *Xerxes's* Krigshær fandtes baade Kobber- og Jern-Rustninger ('). Murene i den piræiske Søehavn, som Grækerne opførte, vare af Qvader-Stene, sammenklamrede med Jern og Blye ('). Da Lacedæmonierne havde erobret Platæa, lode de af det fundne Kobber- og Jern-Huusgeraad forferdige Parade-Senge, som de helligede *Juno* ('). *Pausanias* fortæller om et Fodstykke af Jern til en Skaal, som fandtes i Apollo's Tempel i Delphis, givet af *Alyattes*, Konge af Lydien, og konstitgen forarbejdet af *Glaucus* fra Chio, saa og, at Poeten *Pindars* Stoel i Templet i Delphis var af Jern ('). Om det første taler og *Herodot* ('). De tre Horatier og de tre Curiatier afgjorde Tretten om deres Fædrenelands Herredømme imellem sig med Sverdet (').

At Jernet er skabt til Menneskets Ulykke, anføres af *Herodot* (') i Anledning af Oraklets Svar om *Orestes* Begravelses-Sted. Naar *Plinius* taler om Jernets Brug ('), siger han: "Det er den nyttigste og skadeligste Metal. Nyttigt, naar det bruges til at pløje Jorden, at beskære Vinstokken og Træer, at tilhugge Stene og at bygge Huse; skadeligt, naar det bruges i Krig og til Mord. Man fører og kaster det med

" Hæn-

” Hænderne; man flynger det med Maskiner, ja man giver det ligesom Vinger: Men-
 ” neskets Galenskab har ikke optænkt noget hastigere og voldfommere end dette.”
 Han anfører videre, at Romerne hentede deres bedste Jern til Kaardeklinger fra Nori-
 kum, nu en Deel af det Bayerke og Österrigke. Naar *Horats* ⁽¹¹⁾ vil beskrive de
 sterkeste Kaarder, nævner han *Noricus* ensf. I Gallien fandtes Jern i Mængde, siger
Cæsar ⁽¹²⁾, og *Tacitus* ⁽¹³⁾ beretter, at Tydskerne brugte Spyd, beslagne med Jern.
 Adskillige Jern-Rustringer ere fundne i det forhen anførte Kong *Chulderiks* Grav-
 sted ⁽¹⁴⁾, iblant andet en Kaarde saaledes af Rust fortæret, at den faldt i Smul, da der ror-
 tes ved den; alt andet derimod, som fandtes af andre Metaller, var ufortæret. Lige-
 saa mange og maaskee flere Ting af Jern end af Kobber vilde findes i Jorden, dersom
 Jernet ligesaa vel modstod Fortæringen af Rust som Kobberet, hvorefter i større Mængde
 opgraves Rustringer.

No. 2 & 3.

Disse tvende *Spids-Hamre* have uden Tvivl været til Haandverks Brug. For
 at kiende deres rette Skikkelse, ere de tegnede fra to Sider. At de gamle, som alle-
 rede er anført, have vidst den Kunst at give Kobberet en Hærdning som Staal, er
 endog bekiendt af nogle Mynt-Stempler, som findes i adskillige Samlinger. De vidste
 at giøre Kobberet saa skarpt, at de kunde bruge det til Offer-Knive, ja til at beskære
 Hovederne paa Jupiters Præster ⁽¹⁵⁾. Iblant mange gamle Rudera har jeg fundet
 Steenblokker at være sammenklamrede med Kobber, hvortil nu bruges Jern.

(1) *Chambrey* Parallele de l'Architecture, à Paris
 1702. fol.

(2) Deut. 8 c. 9 v.

(3) — 19 c. 5 v.

(4) 1 Sam. B. 17 c. 5-7 v.

(5) *Theogon.* v. 864.

(6) *Clyp. Herc.* v. 128.

(7) *Hom. Iliad.* L. VII.

(8) *Herod.* L. I.

(9) — L. I.

(10) — L. I.

(11) — L. I.

(12) — L. I.

(13) — L. IV.

(14) *Herod.* L. VI.

(15) *Tbucyd.* L. I.

(16) — L. III.

(17) In Phocis 16 og 24 c.

(18) Lib. I.

(19) *Tit. Livius* L. I.

(20) *Herod.* L. I.

(21) *Plin.* L. XXXIV. c. 14.

(22) L. I. Ode 16.

(23) De bell. Gall. L. VII.

(24) De mor. Germ.

(25) Monum. de la Monarch. Franc. par *Mont-
 faucon* Tom. I. p. 10.

(26) *Macrob.* Sat. L. V. c. 19.

T A B. XXV.

Mange foranderlige Dannelser og Sammenfætninger, mange Slags Tankespil og Opfindelser have baade Romerne og Grækerne anvendt til at pryde deres Lamper med, og give dem foranderlige Skikkelfer eller forskiellig Anseende. Mange Træk af Historien og Mythologien have tient til deres Prydelfer. Hos *Bellorio*, *Causcus*, *Bonnanni*, *Be-ger*, *Livetus* og flere sees deraf en Hoben.

Alle Slags Lamper inddeles fornemmeligen i tre Classer: Til Tempers Brug, Huusbrug og Gravsteder.

No. 1.

Lucerna Sileni (*). Denne har forhen havt Laag, som sees af Indfatningen oven paa.

No. 2.

En *Lampe* til et Begravelses-Sted.

(*) *Causc.* Museum Roman. Sect. IV. Tab. 10.

Bellori Ant. Lucern. part. III. Tav. 18.

T A B. XXVI.

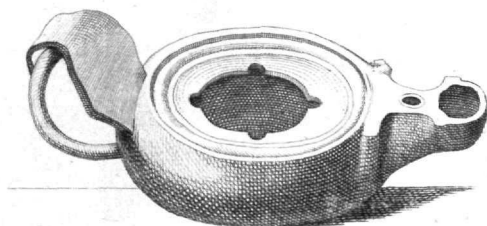
No. 1.

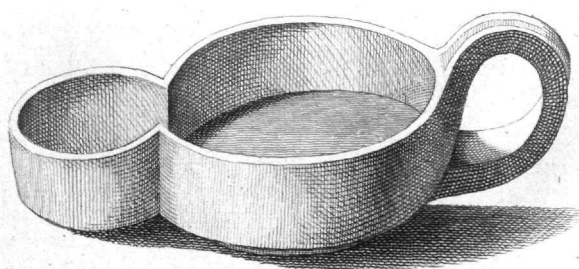
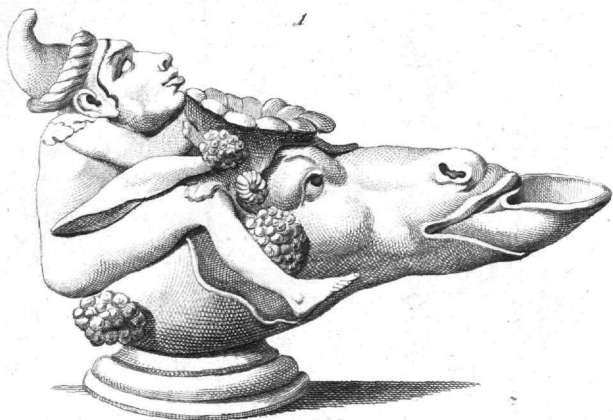
Denne *Lampe*, dannet som et Hestehoved, har uden al Tvivl været til Huusbrug. Manden eller rettere Dvergen, som sidder paa Hug, bag over Hestehovedet, har paa Hovedet en Phrygisk Hue. Hesten rekker Tungen ud, som er udhulet, for der igiennem at trekke Vægen. En *Lampe*, denne ganske lig, sees hos *Carolus Patinus* (*).

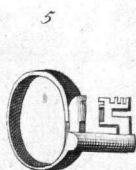
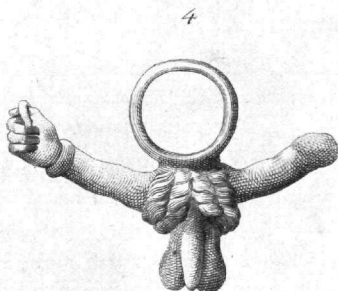
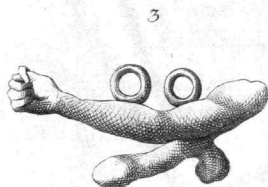
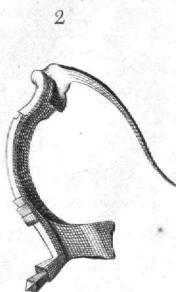
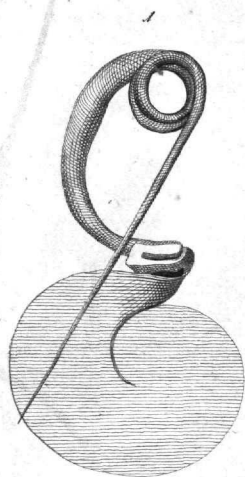
No. 2.

En simpel *Lampe*, ligeledes til Huusbrug.

(*) *Caroli Patini* Imperatorum Romanorum Numismata ex ære mediæ & minimæ formæ. Amstel. 1696. fol. pag. 174.

 TAB. XXVII.

No. 1.

FIBULA.

Dette Spende eller Agraf har formodentlig været til Fruentimmerets Brug. Den flade Side maae have været fastgjort paa Klædningen saaledes, at den omkringsnoede Naal med Spidsen har kunnet fatte i den Deel, som de har villet gjøre fast. Det er og troligt, at det er med dette Slags Spender det græske Fruentimmer har heftet deres Klæder, saafom de dermed have kunnet stikke til Døde den fra Aegina tilbagekomne Athenienfer (*). Dette gav Anledning til, at deres Dragt blev forandret.

No. 2.

Et andet Slags *Spender*, som er tegnet fra to Kanter, for desto tydeligere at vise Brugen deraf.

No. 3 & 4.

Dette Slags *Phallis* og *Ithyphallis*, siger *Plinius* (*), bleve baarne af Börn og de unge Keisere, som et Præservativ. De vare endog Vestalerne helligede.

Varro (*) melder derom, *Athenæus* ligesaa (*). Hos *Causus* (*) findes af samme Slags, som Konerne bare om Halsen til et Frugtommeligheds Tegn. *Pignori* (*) viser deraf adskillige af Bronce, Lapis Lazuli og Chrystaller. Saaledes findes og deraf i *Begers Thesaurus Brandenburgicus* (*) og i de Herkulanske Oldsager (*).

Brugen af samme, der har sin Oprindelse fra Ægypterne, er kommen derfra til Grækerne (*), Romerne o. s. v.; egentlig er den fra *Iside*, som søgte sin Gemals *Osiridis* Legeme, der af *Typhone* var ombragt og kastet i Nilen. Hvad høitidelig Brug deraf blev gjort ved *Isidis* Fest, er bekjendt. *Melampus*, en Søn af *Amitheon*, indførte den Skik først hos Grækerne (*).

No. 5.

Denne *Nögel* er indrettet til at bæres som en Ring paa Fingeren. Vel findes blant Oldsager ofte Nøgler, menielden Laase. *Lippius* mener, at dette Slags Nøgler,

K

hvilke

hvilke bares som Ringe, bleve tillige brugte som Signeter, for dermed at forfegle; og da maac det forstaaes faaledes, at Kammen har tient til Merke.

(¹) *Herod.* Lib. V.

(²) Lib. XXVIII. c. 5.

(³) *De Lingua Latina* Lib. VI.

(⁴) Lib. XIV. 4.

(⁵) *Mus. Roman.* Dissert. de Mutini Simul. tab. 5.

(⁶) *Mensa Iliaca* p. 17.

(⁷) Tom. III. p. 427.

(⁸) *Bronze di Ercolan.* Tom. II. p. 407.

(⁹) *Plutarch.* de Iside & Osiride.

Diod. Sic. Lib. XXII. c. 1.

(¹⁰) *Herodot.* Lib. II.

KIÖBENHAVN 1786

TRYKT HOS HOFBOGTRYKKER NICOLAUS MÖLLER.
